

150/12
1913
12

საქართველოს
საბჭოთაო

საქართველო

1913

ივლისი, № 7. მოსკოვში.

საბავშვო

საქართველოს
საბავშვო
ქრონიკა

საბავშვო ქრონიკა. 1913 წლის მარტი, 1913 წ.

1943

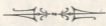

ს ა ბ ა ბ ა ბ ა ბ ა ბ ა

ს ა რ ჩ ე კ ი .

I—	ყვავილებში სურათი	1
II—	სურათი,— ლექსი ა. სიხარულიძისა	3
III—	ფარნაოზ შეფე,— ისტორიული მოთხრობა, (დასასრუ- ლი) ივ. როსტომაშვილისა	5
IV—	შეხვედრა,— დ. თურჯოსანიძისა	16
V—	უძველეს დროის ბავშვის თავგადასახალი,— მოთხ- რობა ე. ღერგიელისა, (გაგრძელება) თარგ. შარიაშ ია- შვილისა	25
VI—	სტეფანეს შვილი,— (დასასრული) თარგმ. მ. კლიმა- შვილისა	42
VII—	წიგნის ფურცელი,— რუსულით ნ—ისა	50
VIII—	შედარებითი ანატომიიდან აღებული ფაქტები,— (შემდეგ) გ. ანთელიძისა	58
XI—	გასართობი: შარადა და რეზუსის აღსნა	64

ს უ რ ა თ ი.

არიერაჲმა წითელი ფრთა ჰკრა ცის ლა-
 ვარდს—აჩქროლა;
 დილა ლამის სარეცელზე გამოცურდა,
 გააფრტოლა.
 შეიშმუშნა... და როდესაც ლურჯი თვა-
 ლი გაახილა,
 ნახა—კრთოდა სიცივისგან ია, ვარდი და
 ბილილა.

შსწრაფლ მოიხმო ცელქი სიო, სიო. ცქვიტი, ფრთებ-
 გაშლილი;

უთხრა: „შესძარ მთა და ბარი, გააღვიძე... კმარა ძილი!“
 მიჰქრის სიო... იქ მაღალ მთას ნისლის ქულა მოახია;
 კორღზე ნორჩი ყვავილები წამოშალა, შეაბრია.

შენდგე ტბაზე ფრთების რხევით გააცურა მჩატე ნავი;
 შეძვრა ტყეში... ლურჯ-კაზიანს აუშალა თმა-ნაწნავი;
 თან ცელქ წყაროს ფრთები გაჰკრა, შეათართოლა ლალად
 მჩქეფი:
 შვის სხივებზე აყვავილდა გატყორცნილი ცივი შხეფი.

შესძრა უცებ არე-მარე, გააღვიდა მთა და ბარი,
 და ამგვარად შეუსრულა სიომ დილას დანაბარი.
 სთესე-კაფე! სთესე-კაფე!.. *)
 ვადმოსძახის ბარს გუგული;
 სხვა ფრინველნიც ბანს აძლევენ,
 ისმის ტკბილი ჟრიამული.
 გაიღვიდა მსწრაფლ სოფელმა, შრომისათვის ემზადება;
 თოხით მხარზე ყანისაკენ მუშათ კრება ემგზავრება.
 აჰა, იწყეს კიდევ თოხნა, იმღერიან მკვირცხლად ყანურს;
 აგერ მწყემსი წამომჯდარა, არაკრაკებს, თვის სალაშურს.
 ვხედავ კაცი, ფრინველები, ყველა შრომას ეტანება,
 იმღერიან: შრომა გვალბენს, შრომაშია ნეტარება.

ი. სიხარულიძე

*) გურიაში მუშა გლეხები გვგვლენ „თესე-კაფეს“ ეძახიან, რად
 განაც მისი „კაფეს“ ძახილი ძლიერ წააგავს ამ სიტყვებს.

ფარნაოზ მეფე.

(ისტორიული მოთხრობა).

(დასასრული).

XI

არნაოზი იღუპილად ჩამოვიდა დედით, დებით და დარჩომილი თავჯაქებით მცხეთას და დადგა ქალაქის განაპირას ერთი ლარიზი ურიის სახლში. სახლის პატრონი ურია დღე-ყოველ უვლიდა სოფლებს ფართალით სავაჭროდ და სალამოზე რომ ბრუნდებოდა სა-

ხლში, უმეტ-ნაკლებოდ უამბობდა უცნობ მდგმურებს ყველაფერს, რაც-კი გავგონა და ენახა სოფლად. ეს ნაამბობი-კი მომეტებულად მარტო ერთ საგანს შეეხებოდა, სახელდობრ — ხალხის საშინელ დრტეინვასა და გვირი მიტრიადების შვილის, ფარნაოზის, გამოჩენის ნატერასა. იგი ახლა, ხალხის გამოანგარიშებით, უკვე ოცი წლისა უნდა იყოსო.

ფარნაოზი და მისი დები და დედა ღრმად ინერგავდნენ გულში ურიის ყოველ ნალაპარაკვესა და ცდილობდნენ არაფრით გაემეღანათ ის ამბავი, რომ სწორედ თვით ეს მისი მსმენელი ახალგაზდა იყო ხალხის სანატრელი ფარნაოზი!

გავიდა ხანი. ფარნაოზმა მოესურვა თვით დარწმუნებულიყო ურჩის ნალაპარაკევეში, აიღო მშვილდ-ისარი და ერთ ლამეს, როცა მცხეთის ცა ის იყო მტრედის ფრად იღებებოდა, გამოვიდა სახლიდან და არმაზისკენ წავიდა სანადიროდ. გაიარა დევის-ნამუხლი, მუხად-გვერდი და გამოვიდა დიღმის დიდ მინდორზე; გზაზე მას ხან მწყემსები და ხან ლამის მებრეები, მეურმეები და მხენელ-მთესველნი ხვდებოდნენ. ფარნაოზს მთელი ოცი წელიწადი არ ენახა ძმა-ხალხი, ამიტომ ყველას მოგუბებული სიყვარულით უხვდებოდა, გამარჯვებას ყველას პირველი ეუბნებოდა, ხშირად ჩერდებოდა, სადაურობას ჰკითხავდა და ამ სახით ქართლოსიანთ სოფლების და ხალხის ვითარება-მდგომარეობას შეუმჩნევლად იძიებდა. ყველა სიამოვნებით უზიარებდა ლამაზ, ბრგე*) მონადირეს გულის დარდებსა, სინჯავდნენ და უწონებდნენ მხარზე გადაგდებულ საუცხოვო მშვილდ-ისარსა და თავის მხრით ჰკითხავდნენ:

— ხომ არაფერი იცით ფარნაოზ მონადირის შესახებ? ხმა დადის ზღაპრული მონადირეაო, მთელი ოსეთი გაოცებულია მისი ქველობითაო (**). ნეტავი რას ფიქრობს, არ აპირობს სამშობლოში დაბრუნებას და გმირი ბიძის ადგილის დაქერასაო!?

ფარნაოზი ეტყოდა: — ყველაფერი მართალი ვაგვიგიათ: ოსები ისეთ თაყვანსა სცემენ გმირი შიტრიდატის შვილსა, რომ ლამის თავიანთ მეფედ დასონო, მაგრამ ფარნაოზი არა შერება, მე ქართლოსიანებს ვეკუთვნი, მე აქ მეფედ დავჯდები-ინი-კი აუტანელ უღლის ქვეშ დრტვინავენენო!? არა, მე ვგენი არ შემძლიანო, უნდა მცხეთას დავბრუნდე და მეც გავიყო მათი ქირი და ღვინო.

ხალხი ღრმად ინერგავდა გულში ფარნაოზისაგან ასე

*) ბრგე—ტანოვანი, წამოსადეგი.

**) ჰველი—მზნე, უხვად გამცემი.

მოხერხებულად ნალაპარაკებსა და, სადაც-კი შემთხვევით
 ცემოდათ, თითონაც სიტყვა-სიტყვით გადასცემდნენ ამ ამბავს
 ქვეყნის ერთი კიდიდან მეორემდის. კიდევ ჰკითხავდნენ:

— რას ამბობენ, როდის ჩამოვა ფარნაოზი ბარად, რო-
 დის გამოჩნდება ხალხშიო?

ფარნაოზი უპასუხებდა:

— ამბობენ ახლა ის ოცი წლისა უნდა იყოსო და მა-
 ლე გამოჩნდებაო; ჩამოვა ბარად თუ არა, მაშინვე ომს გა-
 მოუტყუადებს აზონსაო!..

— შენს პირს შექარი, ვაჟეაცო! ნეტავი-კი მალე ჩამო-
 სულიყო ბარემ ის დალოცვილი და გავენთავისუფლებინეთ
 მოსისხლე აზონისაგან, თორემ მოსვენება აღარა გვაქვს მის-
 გან: მისი შიშით შეიღებები შინ ველარ დაგვიტოვებია, მისი
 მოხელენი მზივ გვიცვივიან სახლში, დავაჟეაცებულ ბიჭებს
 გეტაცებენ სახლიდან და მერე სად მიჰყავთ, რას უშვრებიან,
 არ ვიცით!!.

XII

ფარნაოზი დიღმის მინდორს გავიდა და კლდე-ფორაქო-
 ვან ხევს შეუხვია. მზე ჩასვენებას ესწრაფოდა. ფარნაოზმა
 აქ თვალი მოჰკრა ირემსა და შესდგა. ირემი არ დაუფრთხა,
 მობრუნდა, ერთი ღონიერად დაიფრუტუნა და ფარნაოზს
 თვალი გაუშტერა. ფარნაოზმა დინჯად მშვილდ-ისარი ვად-
 მოიღო მხრიდან და სასროლად მომართა. ირემმა ამასობაში
 უეცრად თავი დახარა და ისარივით ფარნაოზისკენ გამოსწია.
 ფარნაოზი ვაოცდა ირემის ასეთი საქციელით, ნება მისცა ბო-
 ლომდის შეესრულებინა თავის წადილი და მხოლოდ მაშინ,
 როცა ირემი ის იყო უნდა რქებით დასტაკებოდა, უშვა მო-
 მართული ისარი და შივ ქეჩოში განგმირა იგი! ისარმა ტვინს
 შეატანა და მომაკვდავი ირემი იქვე დაეცა. ფარნაოზი ირემ-

თან მივიდა და განცვიფრდა მისი სიღიადით, შეუშფოთდა მისი
გამომეტყველებით. ირემთ გმირი გმირულად კვდებოდა...
ფარნაოზს მოეწონა ირმის გმირობა, დაენანა მისი მოკვლა,
მაგრამ მალე შეურიგდა ცხოვრების ასეთ უკულმართობას და
დაჯდა იქვე ახლოს მცირედ შესასვენებლად. ხელი თავს აუ-
ყუდა და ფიქრს მიეცა...

მზე უკვე ჩასვენებულიყო. დასავლით ღრუბელი ღრუ-
ბელს ეკვიატებოდა და გაჩქარებული დიღმის ტყიან მთებს ეფი-
ნებოდა. დაიწყო წვიმა. ფარნაოზმა აქეთ-იქით მიიხედა, რომ
თავშესაფარი რამ გამოარჩიოს და ღამე იქ გაათიოს. ხედავს
კლდეს და იქვე რაღაც ძველ, მცირედ დანგრეულ კედელსა.
მივიდა ახლოს და გამონგრეულში შეიხედა. ნახა, რომ გამო-
ქვამულია. ამოიღო ჩუგლუგი *) და იმდენად გამოანგრია და-
ქცეული ალაგი, რომ თითონ და მოკლული ირემი შეტეუ-
ლიყვნენ. შეათრია ირემი გამოქვამულში და თითონაც შიგ
შევიდა. წვიმა ნიაღვრად გადაიქცა. ფარნაოზი გარედ გამო-
ვარდა, მოაგროვა აქა-იქ ხმელი ფიჩხი თუ შეშა და საჩქა-
როდვე გამოქვამულში დაბრუნდა. გაჰკრა ტალს კვესი და
ცეცხლი ააპრიალა, რომ გაშრეს და ირმის ცვრიანი მწვადით
დანაყრდეს. მაგრამ, ჰოი სასწაულებავ! ცეცხლის შუქმა ისე
გაანათა მთელი გამოქვამული, რომ ფარნაოზმა გამოქვამუ-
ლის შორს სიღრმეში უნებლიედ რაღაც სხვა გამონაშუქსაც
მოჰკრა თვალი. ფარნაოზს ელვის სისწრაფით განძის პოვნის
აზრმა გაუბრძინა თავში! ადგა, მივიდა ახლოს და, მართლაც,
ხედავს მთელ გროვას ოქრო-ვერცხლისას და ბრინჯაოსას.
დევარდა მუხლებზე და მხურვალე მადლობა შესწირა უხილავ
ბედსა, რომ ასე უხვად დააჯილდოვა იგი ამისთანა საჭირო
დროს!

*) ჩუგლუგი — პატარა ჩაქუჩია.

XIII

ფარნაოზს იმ ღამეს აღარ დაუძინია. გამობრუნდა, ცეცხლს მიუმატა და კვლავ განძთან მივიდა: დაათვალიერა იგი დაწვრილებით, გადააწყო ზოგიერთი მათგანი ცალკე და დარწმუნდა, რომ ის ერთი იმ ხაზინათაგანი უნდა ყოფილიყო, რომელსაც იზოგავდნენ და ინახავდნენ სხვა-და-სხვა ადგილას ქვეყნის შავ დღისათვის მცხეთოსის შთამომავალნი. ამაზე მისთვის ბევრჯელ უამბნიათ მის დედას და ძალუას, სამარა-მამასახლისის ცოლს. ამის უეჭველი მაჩვენებელი ის იყო, რომ ნაპოვნ განძეულში ფარნაოზმა სხვათა შორის გადათვალო ათი ოქროს ქუდი, მზგავსი ახლანდელი თუშური ქუდისა, შემკული პრავალი ძვირფასი ქვებითა და კაკლის ოდენა აღმასებითა. ესენი იყო გვირგვინები მცხეთის მამასახლისებისა. ერთი ცალი ასეთი გვირგვინისა ფარნაოზს ხშირად ენახა თვით თავისი ძალუას სახლში. ასეთ გვირგვინს და ფაენს*), ძალუას სიტყვით, მოართმევდნენ მცხეთის ყოველ ახალ მამასახლისს ქართლოსიანთ თავკაცები ნიშნად გვარის უფროსობისა, ზოლო გარდაცვალებულ მამასახლისის გვირგვინს და ფაენს საგვარეულო განძეულში ინახავდნენ. ნაპოვნ განძეულში ფარნაოზმა ნახა აგრედვე რამდენიმე ძვირფასი გვირგვინი უცხო ქვეყნის მეფეებისა, წართმეული აღბად მეზობელ სამეფოებზე თავ-დასხმის დროს და სხვა პრავალი ნივთი, სასამსახურებელი და სასამკაულო. ფარნაოზმა მოსთვალა თავის გონებაში ყველა ამ ნივთების დაახლოვებითი ღირებულება და დარწმუნდა, რომ ამ განძით იგი შეინახავს თუნდა ასი ათას ჯარს ხუთ წლამდის და მერე, თუ ბედი გამარჯვებას აღირსებს, ადვილი იქნება მისი კვლავ შეესებაო, ქვეყანა ზღვაა და ხალხის ყოველი ფარა**) კვლავ ერთი ასად აქცეეს მასაო...

**) ფაენი—საუფლებო ჯოხი ოქროსი.

**) ფარა—კაპიცი.

ფარნაოზი მობრუნდა ცეცხლთან, ააქრა ირემს და შეხვედნის
 ნიშნე საუკეთესო ნაწილი, ჩააწყო სანადირო პარკში, რომე-
 ლიც მხარზე ჰქონდა ჩამოკიდული, აიღო მშვილდ-ისარი, გა-
 მოვიდა გარედ, ამოყორა კვლავ დანგრეული კედელი თავი-
 სივე ქვით და წამოვიდა შინ.

XIV

მსხეთელებს ჯერ კიდევ მაგრად ეძინათ, რომ ფარნა-
 ოზმა ფრთხილად შეაღო სადგომის კარი და შევიდა სახლში.
 დედას და დებს გამოეღვიძათ და, რადგანაც ქალაქში უკვე
 გახშირებული ყვირილი იყო მამლებისა, წამოიშალნენ და ად-
 გნენ. ფარნაოზმა ამოაღა ჯერ ირმის ხორცის ნაქრები და
 შემდეგ მოიწვია დედა და დები, რომ ყური დაუგდონ მის
 ნალაპარაკებსა. დედა და დები სმენად გადიქცნენ, რადგანაც
 დაინახეს, რომ ფარნაოზი იმ დროს რაღაც განსხვავებულ
 გუნებაზე იყო. ფარნაოზმა დაწვრილებით უამბო ხალხის
 ნალაპარაკევი გმირი მიტრიდატის შეილის, ფარნაოზის, სანა-
 ტრელ მოლოდინზე, შემდეგ დიღმის ვიწროებში ირმის შე-
 ხვედრა-მოკვლაზე და, ბოლოს, იქვე ახლოს, გამოქვაბულში,
 დიდი განძის პოვნაზე. დედა და დები თვალ-ტრემლიანები
 უსმენდნენ ფარნაოზს ამ დაუჯერებელ ამბავს და ვერ ბედავ-
 დნენ ხმა-მალლივ გამოეთქვათ თავისი წრეს-გადასული სიხა-
 რული და მღელვარება, რომ სახლის პატრონებს მეორე ოთა-
 ხში არ გაეგონათ, რადგანაც თვით ფარნაოზი დიდის საი-
 დუმლოებით და მხოლოდ ოდნავ გასაგები ხმით უამბობდა
 მათ ამ დაუჯერებელ, მაგრამ ნამდვილ ამბავს...

სალამო ეამს ფარნაოზმა ინახულა თავისი მამა-მშუქენი
 მათი დავაეკაცებული შვილებით და სთხოვა, რომ შელაშქრის
 ეამს ყველანი გამოცხადებულიყვნენ მასთან მდინარე მტკვრის

გალმა საუკეთესო ცხენებით და ვაშკარანებით^{*)}. თვით ფარნაოზიც თავისი დედით და დებით და, დაღამდა თუ არა, შესხდნენ ოთხნივე ხურჯინ-გადაკიდებულ ცხენებზე და მოვიდნენ დანიშნულ ალაგას, შეუერთდნენ აქ მცხეთის თავკაცებს და გასწიეს ერთად დიღმისაკენ. შუალამისას ფარნაოზი უკვე გამოქვაბულთან იყო. ჩამოხტნენ ცხენებიდან. ფარნაოზმა ამოიღო ჩუგლუგი, მიიყვანა ყველანი აყორილ კედელთან და მხოლოდ აქ განუცხადა თავკაცებს, რისთვის და რა მიზნით წამოიყვანა ისინი ვაშკარანებით. ფარნაოზმა გამოანგრია კედელი, შეიყვანა გამოქვაბულში თანამგზავრნი, აანთო სანთელი, აჩვენა ჯერ მოკლული ირემი, რომელიც იქვე ეგდო კარებთან, და შემდეგ წაიყვანა გამოქვაბულის სიღრმეში და ზედ განძეულზე მიაყვანა ისინი. განცვიფრებულმა თანამგზავრებმა უკან დაიწიეს, დავარდნენ მუხლებზე და მხურვალე მადლი შესწირეს უხილავ ბედს, რომ მან ასე უხვად დააჯილდოვა მათი პატრონი ამისთანა საჭირო დროსა...

გადასწყვიტეს ახლაც ჩააწყონ ხურჯინებში გამონარჩევით საუკეთესო ნივთები და გასწიონ პირდაპირ იმერეთისკენ, ეგრისის მმართველ ქუჯისთან. ერთ კვირაზე ფარნაოზი და მისი თანამგზავრნი უკვე ეგრისის ქვეყანაში იყვნენ.

XV

ფარნაოზმა გზიდანვე ვაგზავნა ქუჯისთან მოციქული ძვირფასი ძღვენით და შეუთვალა, რომ გმირი სამარა-მამასახლისის ძმის, მიტრიდატის, შვილი, ფარნაოზი, მოვლივარ შენთან სტუმრად დედით, დებით და მცხეთის თავკაცებითაო. ქუჯს დიდად იამა ეს მოულოდნელი ამბავი, საჩქაროდ აფრინა ოთხ-კუთხივ ფეხმარდი შიკრიკები და მოუწოდა: სრულიად

*) ვაშკარანი—ხურჯინი, ტომარა, მადრაზა, გუდა და მისთანები.

აფხაზ-ეგრისის და იმერ-სევანეთის თავკაცებს ზღაპრულად გამოჩენილ მცხეთოსის შთამომავლის დიდებულ დასახვედრად. ამბავი ფარნაოზის გამოჩენისა, რომელზედაც მანამდის ნამდვილი ზღაპრული ხმები დადიოდა ხალხში, ელვის სისწრაფით მოედვა მთელ ეგრის-აფხაზეთს და იმერ-სევანეთსა. მოვიდნენ მოლოდინზე ას წილად მეტი და უფრო-კი თვით ქართლიდან გადმოხვეწილნი, შეიარაღებულნი საუკეთესოდ და უფრო-კი შორს-მტყორცნელი მშვილდ-ისრებით, რომლებს უქონლობით ასე სასტიკად დამარცხდნენ მათი გმირი მამები ამ ოციოდე წლის წინად.

ქუჯი სრულიად არ მოელოდა ამოდენა ხალხსა; მას არც დაუძახნია მათთვის. მოვიდნენ თითონ, რათა ნახონ და გაიგონ სიტყვა ყველასთვის სანატრელი ფარნაოზისა! ეგრის-ქალაქი ვერ იტევდა ყოველი მხრიდან მოსულ ხალხსა. ამიტომ ქუჯიმ გასცა ბრძანება—დამართონ ქალაქს გარედ ფანჩატურები, დადგან კარები და შესაფერისად მოათავსონ შიგ მოსული ხალხი. მაგრამ ერთი ასად უფრო მოულოდნელი და განსაკვიფრებელი აღმოჩნდა თვით დახვედრა ფარნაოზისა და მისი დედისა, დებისა და მცხეთის თავ-კაცებისა ამოდენა ზღვა ხალხისაგან.

ქუჯი მიეგება ფარნაოზს და მისიანებს ქალაქ ეგრისიდან ოცი ვერსის მანძილზე, ეამბორა *) ძმურად და შეიტკბო, ვითარცა მეგობარი და უფროსი; ხოლო თვით ხალხმა მუხლის მოდრეკით თავყვანი სცა მოულოდნელად გამოჩენილ მემკვიდრეს მცხეთის მამასახლისებისას...

ახლა-კი უკუავდო ფარნაოზმა ყოველი საიდუმლოება და პირდაპირ გამოუცხადა ხალხს, თუ რისთვის და რა შეძლებით მოვიდა იგი ეგრისს:

— ოცი წელიწადია საშინელ განწირულებაშია, ძმებო, სრულიად ქართლოსიანთ გვარი! აბა ერთი მითხარით, რა

*) ეამბორა—აკოცა.

გინდათ თქვენ აქ, ქართლის ძენო!?! როგორც
 კარგად ხედავთ, აქ თქვენ უფრო მეტნი ხართ, ვიდრე თვით
 ეგრის-აფხაზეთის და იმერ-სვანეთის მკვიდრნი. ვანა ეს საუ-
 კეთესო საბუთი არ არის იმისა, რომ ქართლოსიანებს სამშო-
 ბლოში აღარ გვეცხოვრება, რომ მოძალადე მტერი მთელი
 თავისი ძალით ლაშობს სრულიად მოსპოს ჩვენი სახსენებე-
 ლი!.. დღეს მე-ღა ვარ, ქართლოსიანებო, ერთად-ერთი შთა-
 მომავალი გმირი ქართლოსის შვილისა!.. მომყევით, ძმებო!
 შეადგინეთ ასი რაზმი, ათასი კაცით თვითფულში: მე ვარ
 მიმცემი როქისა *) ყველა მათგანისათვის. აარჩიეთ სარდლე-
 ბი, ანუხებთ, ვის რა სჭირია იარაღი თუ ტანთსაცმელი, და-
 გზავნეთ ოთხ-კუთხივ ფეხ-მარდი შიკრიკები, აცნობეთ ჩემი
 ყოველი აზრები და მოუწოდეთ სრულიად ქართლოსიანთ
 მთა-ბარში მცხოვრებთა და მათ მებობლებსა დადგნენ ჩვენი
 დროშის ქვეშა! აუწყეთ, რომ დღეიდანვე კარბად მიეცემა
 თვით ჩვენგან ყოველ ჯარის კაცს ყოველი საქირო ულუფა **).
 ხალხის აღტაცებას, საზღვარი არა ჰქონდა. არ იცოდ-
 ნენ — რით და როგორ გამოეთქვათ თავისი უსაზღვრო სიზა-
 რული ასეთი შეუღარბელი წინამძღოლის მოულოდნელ გა-
 მოჩენაზე... შეუდგნენ საქაროდ რაზმების შედგენა-აღწესებას
 და საუკეთესო სარდლების ამორჩევას. სარდლები დაუყოვნე-
 ბლივ შეუდგნენ რაზმების წრთენასა და საუკეთესოდ შერჩა-
 ლებასა. მომზადების უმალ ფარნაოზმა და ქუჯიმ უცრაოდ
 დმოლახეს ლიხის მთა და შემოვიდნენ ქართლს...

XVI

აზონი დაფრთხა. იგი ვერ დაენდო თვით საკუთარ ჯარ-
 სა და ამიტომ, გაიგო თუ არა სრულიად ქართლოსიანთ გან-

*) როქი — გარდაკვეთილი ჯამაგირი.

***) ულუფა — საქმლის კერძი, საზრდო.

დგომა და ფარნაოზ გმირის გამოჩენა; აზონმა დაუყოვნებლივ მიატოვა ჯარი ღეთის ანაბრობაზე და მხოლოდ რამდენიმე ერთგული კაცით გაიქცა კლარჯეთს*). აზონი არც თვით მაკედონელებს და ბერძნებს უყვარდათ, რადგანაც იყო კაცი მესისხლე და სასტიკი. ამიტომ, ჯარმა გაიგო თუ არა, რომ აზონი გაიპარაო, ყველანი ფარნაოზს მიემხრნენ და შეჰფიცეს ერთგულება. ფარნაოზმა მიიღო ისინი თავის სამსახურში და აღუთქვა დიდება და პატივი ყველას, ვინც ერთგულად ემსახურება მას და დაიცავს ქვეყანას მტრებისაგან.

ასე და ამგვარად დაიპყრო ფარნაოზმა მცხეთა და სრულიად ქართლოსიანთ ქვეყანა უომრად და მაშინვე გასცა ბრძანება, რომ ჯარმა კელავაც განაგრძოს სალაშქროდ მზადება, რადგანაც მოელოდა აზონის დაბრუნებას. მართლაც, გავიდა ორი წელიწადი და მოვიდა ამბავი, რომ აზონმა მიიღო დამხმარე ჯარები საბერძნეთ-მაკედონიიდან და ქართლზე მოდისო. ფარნაოზმა ამასობაში უკვე ისე ჩინებულად მოაწყო და გაწვრთნა თავისი ჯარები, რომ იმოდენა და მისთანა კარგი ჯარი იმ დროს არც ერთ მეზობელ მეფეს არა ჰყვანდა. ფარნაოზი მიეგება აზონს არტაანის**) ქალაქთან და გამაგრდა აქ. მოვიდა აზონიცა ურიცხვი ჯარით. გაიმართა ძლიერი ბრძოლა. მოსწყდა ურიცხვი ორგნითვე, მაგრამ, ბოლოს, იძლია აზონი ფარნაოზისაგან. დაფრთხა ბანაკი აზონისა და გაიქცა. ქართლოსიანებმა დევნა უყვეს, მრავალი დახოცეს

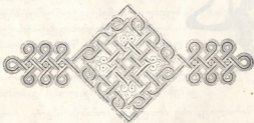
*) კლარჯეთი—აზღვანდელი აქარა, მდინარე კოროხის ხეობაში, ბათუმის ოლქში.

**) არტაანი—აზღვანდელი არდაგანი, მდინარე მტკვრის პირად. არტაანი იყო უძველესი ციხე-ქალაქი საქართველოსი, უწინ მას ერქვა ქაჯთა-ქალაქი, შემდეგ ჭური. მის დაფუძნებას მიაწერენ მცხეთოსის შვილს ჯავახოსს. ვახტანგ გორგასლანის დროს აქ იჯდა ეპისკოპოსი, ხოლო შემდეგ—ერისთავებიც.

და უფრო მეტი-კი ტყვედ *) დაიქირეს. დაიპყრა ფარნაოზმა კლარჯეთიც; მოარბია საბერძნეთის საზღვარნი და დაბრუნდა მცხეთას გამორჯვებული დაქვეყნის კიდით-კიდემდე განდიდებული. მცხეთაში ფარნაოზს, სხვათა შორის, მოეგებნენ (301 წელს ქრისტეს შემდეგ), ანტიოქიის **) მეფის დესპანები ***) და მოართვეს! თავიანთ მეფისაგან გამოგზავნილი, ძვირფასი სამეფო გვირგვინი და წოდება სრულიად საქართველოს მეფისა!.. შეიქმნა ფარნაოზ მას აქეთ პირმშოდ ქართლოსიანთ თავისუფლებისა და ერთიანობისა!..

ივ. როსტომაშვილი.

*) ტყვე—ომში ნაშოვნი, დაქერილი კაცი.

**) ანტიოქია—უმთავრესი ქალაქი სირიაში, უწინდელს დროში ითვლებოდა უპირველეს ქალაქად რომისა და ალექსანდრიას შემდეგ. იყო სატახტო ქალაქად სირიის მეფეებისა და პატრიარქებისა; დააფუძნა სირიის პირველმა მეფემ სელევკო ნიკატორმა 300 წელს ქრისტეს შემდეგ.

***) დესპანი—ელჩი, მოციქული, მეფისგან გამოგზავნილი კაცი.

შეხვედრა.

ადგურ „გომბორის“ აივანზე დიდხანს იჯდა ორი მგზავრი: ვერ იქნა ვერ აღმოჩნდა თავისუფალი ცხენები ეტლში შესაბმელად.

ორთავე მგზავრის გულ-მოსულობას ცხადად ამხელდა მათი შეკმუხვნილი შუბლი, — განსაკუთრებით უმკროსისას. მისი სახე, რომელზედაც ლამაზად აკოკრებულყო პაწია უღვაშები, დიდ მოუთმენლობას გამოჰხატავდა.

მართლაც, ისე არაფერია მომამბეზრებელი, როგორც სადგურზე ცდა და უნებლიედ თვალიერება კედელზე გაკრულ ბუზებისაგან დალაქავებულ იაფ-ფასიან სურათებისა.

ყოველთვის, როგორც-კი ეყენების ელარუნს გაიგონებდნენ ხალმე, მგზავრები ზეზე წამოიქრებოდნენ, მაგრამ ამოდ. ეს იყო ან განსაკუთრებულ შემთხვევისა ან დილიენისათვის შენახული ცხენები.

ბოლოს როგორც იყო აივანზე ამოგორდა ერთი ვეებაკაცი, რომლის დიდი ღიპი მოწმობდა, რომ იგი ტყირპივით მარად ერთ ალაგას იყო მიკრული, და განაცხადა: ეტლი მზად გახლავთო.

მგზავრები საჩქაროდ გამოვიდნენ გარედ. მაგრამ! ცხენები მაინც არ იყვნენ შებმულნი.

ლიპოსანმა ზახიანად გასძახა საჯინბოსკენ, საიდანაც ისმა ჩახლენილი გამოხმაური.

მალე იმავე გაცრუებულმა ხმამ გამორეკა გარედ ცხენები და დაუწყეს ეტლში შებმა.

მეეტლე იყო ისეთივე ქუჩკიანი და ტლანქი, როგორც ყველა დაბალი მოსამსახურე კახეთის გზაზე მავალ „ომნიბუსებისა“

აი შეაბა კიდევ ცხენები, შეახტა კოფოს, აღვირები მოსწია, გაქონილ-გაოფლიანებული პრტყელი ქუდის მზგავსი ფალას-ფულასი შუბლზე მოიგდო და ..

— „მჰჰ მჰჰ“ . ნოო! . — და რაკი არ იძროდნენ მათრახის ტარი დაუშინა თავ დამძიმებულ ცხენებს.

— ეი, მუდრეგო, რატომ ვგრე უზაპუნებ ცხენებსა, — შეჰყვირა, „უფროსმა“ და დაუწყო უწმაწურად ლანძღვა... არც მეეტლე დაურჩა მეველედ და შეუტურთხა ისე, როგორც იციან გინება მეყოფობმა.

ეტლი რახ-რახით დაეშვა ქვა-ლორლით მოფენილ გზაზე...

* *

გზავერები მდუმარედ ეგებებოდნენ ნელ-შემოღამებას, რომელიც წარმტაც სანახაობას წარმოადგენს მთებში, მათ ოდნავი ბგერითაც-კი არ უნდოდათ დაერღვიათ ბუნების იღუმალობა.

მთა-ბარი მოქარგული იყო ცის წითელი გამონაკრთომით, რომელიც აეფერადებინა ჩამავალ შზეს. ეს ფერადობა თან-და-თან ჰქრებოდა: ცა შავდებოდა და ბაჰიც ბინდებოდა დის საბნის ქვეშ საძილედ ემზადებოდა. —

მწუხრის სვედიანმა სახემ თავისებურად მომარტყა გზავერების გრძნობათა სიმები...

დიდხანს იყო მათი გულის-თქმა ღუმლის წილად სვენებული.

ეტლი აღმართზე წელა მიდიოდა და მეეტლეს მღეროდა მოღლილ ხმით, რომელიც ისე ისმოდა სივრცეში, თითქოს უფსკრულიდან ცოცხით ამოდისო..

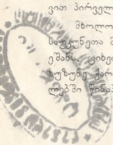
მომჯადოებელი იყო მისი სიმღერა... მართალია, მისი ხმა არ იყო მელოდიური; პირიქით, იგი ისევე ჩაწყვეტილი და გატეხილი იყო, როგორც მეეტლეს მთელი არსება, მაგრამ მის უბეშ სიმღერაში ოდნავ ჰორთოდნენ ნოტები, ისეთივე სივლიანი, ვით ტლუ მწყემსის სალამურის კვნესა, და ისეთივე ნაზი, ვით იმავ მწყემსის თვალეშში აღბეჭდილი სულის ოცნება. ფრიად იღუმალი იყო ეს ნოტები... ძალიან მგრძნობელი სასმენელი უნდა გქონოდათ, რომ გაგერჩიათ...

მეეტლეს უბეშ სიმღერაში ეს ნოტები ისევე მალულად და შეუშინველად ჰორთოდნენ, როგორც ჰორთიან ცხოვრების ფსკერზე მყოფთა გულში კეთილ-შობილური გრძნობანი, სიამაყის სიმები...

მგზავნი გონებით, შეგნებულად არავითარ ყურადღებას არ აქცევდნენ მეეტლეს სიმღერას, არც-კი ჰგრძნობდნენ მის არსებობას. მათი ფიქრი-ოცნება თავს დასტრიალებდა გომბორის მალალ მთებს, რომელნიც ცაში ბუმბერაზსავით მიმალულიყვნენ...

ხშირად მთაზე თვალს მოჰკრავდით ციხე-კოშკებს, რომლებზედაც მრავალ საუკუნოებს გრგვინვა-რუხრუხით გადაეცლო და ვერა დაეცლო რა. იგინი ისევე ისე ამაყად იდგნენ, ვით პირველ აშენების ეამს...

მხოლოდ ხავსი, დრო-ეამის აღმბეჭდელი ხავსი, განვილილ საუკუნეთა მემატიანე, ჰლაღადებდა კოშკების სევდას, მათ ე-ეშანს. კიხეთა კმუნვის მიზეზი იყო ის, რომ მოსაყენედ მოხუხუნე ქარის მეტი აღარა მოეპოვებოდათ რა... მათ კედლებში წინაპართაგან შენახული უნჯი და დიდება გაოხრებუ-

მურვან-ყრუმ და შაპ-აბაზმა ხომ საშინლად დატყუდნენ... გგონია, რომ სწორედ ამ დროს იშვა ეს მგონდებელი ფრთოსანი.

ეს ფრთოსანი ერის ოცნებას მაგონებს: იგი დაეძვებოდა ქვეყნის მოსარჩლეს, მხსნელს, რომ კვლავ გააღვივოს წმინდა-საკურთხეველზე ჩაფერფლილი შემოქმედება, მაგრამ... ვერ უპოვია იგინი და ესაა სწორედ მიზეზი მისი გლოვან-ვალა-ლისა.

— იპოვის, ჩემო პატარა მეგობარო, უეჭველად იპოვის!.. შოვა დრო, და კრებულების ზღვის გაღმა, ბროლის კოშკ-ში იხილავთ ჩვენი ქვეყნის ოცნებას...

გოგონას მსურდა ეთქვა: თქვენც, თქვენც იხილავთ მასწავლებლო, — მაგრამ მოაგონდა, რომ იგი უკვე მთლად გაქალაქებულ იყო, წელში ნობრილი, სახე მრავალ ხაზებით დაღარული ჰქონდა, და თავი შეიკავა. იგი ხაზად ჩაატყუდა მასწავლებელს სახეში, რომელზედაც მთვარის სხივები ჰკრთოდნენ და შენიშნა, რომ მის ბაგეს ტკბილი ღიმილი, ნიშანი კვაყოფილებისა, შემოვარაყებოდა... თვალები უბრწყინავდა და თითქო ეუბნებოდა; რათა გგონია დაუნაღვლიანდეს, ჩემო მეგობარო?! მართალია — მე ვერ ვიხილავ ნეტარ ქვეყანას, მაგრამ თქვენ ხომ ნახავთ... და თქვენში ხომ ჩემი სულია... განა მე არ აღზარდეთ, მე არ შეგაყვარეთ მამული, მე არ განგიფანტეთ გონების წყვილი და ნათელი თვალით განგაკრეტინეთ ოცნების კოშკი! განა თქვენს გულში მე არ დავამყნე ის ნერგი, რომელიც მომავლისათვის უკვდავების ნაყოფს გამოისხამს?

თქვენში, ჩემო მეგობარო, თქვენს გონებასა და გრძობის ყოველ კუნჭულში ჩემი სულია და, როდესაც აგისრულდებათ ნატვრა... გაჭებრწო წყვილიადის ფარდაც და ოცნების კოშკს მიადწევთ — მაშინ მეც გაეხარებ... იცოდეთ — მაშინდელ მხიარულებაში ჩემი სულის ღაღობა და ნეტარებაც იქნება ჩაქსოვილი.

უკლებდა ყურს შეეტლე მასწავლებელ — მოწათის ხმისა...
 თუ უხმო საუბარს და თვალები კრემლით ევსებოდა... ხან-
 დასმით კიდევ მძიმე კენესა ამოჰხდებოდა ხოლმე გულიდან...
 ეს კენესა იყო ვალალება თავისი თავისა, ბედითი წყევა მო-
 კლული გულისა...

* *

ღამე გატყდა. მოვარემ სხივიერება დაჰკარგა. ვარსკვლა-
 ვებმა მჭრალად-ღა განაგრძეს ციმციმი... ჩამოიქროლა იმ
 გრილმა ნიაჟმა, რომელიც მხოლოდ გარიერაჟის მოახლოვებისას
 მოჰბერს ხოლმე... მგზავრებს სიფხიზლისა და ელის ქვებზე
 ჯაყჯაყისაგან ჰარაქით — გამოღლეულ სხეულში მათრობლად და-
 უარა.. ძალა უფრო წაართვა... და მოღლეშით მიასვენა ეტ-
 ლის საზურგეზე

იმათ ტკბილად ჩაეძინათ.

ტყის ფოთოლთა წარნარი შრიალი გადაექსოვა მეეტლეს
 ღიღინ-ქვითინს და მწარ-ტკბილ ნანინად ჩაეწვეთა ნეტარ-სიზ-
 მრებში შეკურებულ მგზავრებს...

* *

ღამე თან-და-თან ჰფითრდებოდა. რამდენადაც ვარსკვლა-
 ვები კრთომას იწყებდნენ და ჰქრებოდნენ ლურჯ სივრცეში,
 იმდენად შეუქურა ბრწყინდებოდა... ჰკიაფობდა...

ჩაწყვდიადებულ აღმოსავლეთს აღისფერი სხივები შეეპა-
 რა, როდესაც ეტლი გომბორის გრებილის მწვერვალზე მოექ-
 ცა, წუთიცა და აღმოსავლეთი ოქროს გასაღებით გადიხსნა...
 ოქროს ფრთოსანი მზე ამოკურდა და მთის კონცხები გააშუქა.

გიემაყი სხივები მგზავრთა სახეს შეეხო, შეულიტინა და
 გამოაღვიძა.

— ვიშ, ნეტარებაე! — აღმოჰხდათ გულიდან მგზავრებს: —
 რა ტურფა, რა მომხიბლავია მზის ამოსვლა.

მათი გრძნობის ზვირთები ისე ამჩქეფრდა რომ სიჩქვენი
განგრძობაც ვეღარ შესძლეს.

ან რა უნდა ეთქვათ? სიტყვა ხომ უღონოა სულის გან-
ცდათა გადმოსაცემად.

ქეშმარიტად! როდესაც გსურს აღფრთოვანება გამოსთ-
ქვა—მაშინ დასდუმდი. დუმილით უყრო იმკვერ-მეტყველებ,
ვიდრე ლამაზ-ლამაზი სიტყვების შემწეობით.

იგინიც დუმილით გაჰყურებდნენ აღმოსავლეთს, საიდა-
ნაც ლალ-იაგუნდის მძივები ფერქვეოდა გომბორის მთის კალ-
თებზე გაშენებულ კახეთს.

ფირუზის ცაში ტოროლა აქრილიყო და თავდავიწყებით
ჭგალობდა ბუნების სადიდებელს... ხან ისარივით დაეშვებოდა
მთის პატარა ველებზე ქოხებში მძინარ თავის ერთგულ მეგო-
ბარ მწყემსებს და ხმა-ტყბილი გალობით აღვიძებდა... იწვევ-
და მშვენიერების წიაღისაკენ.

ეტლი ისარივით მიჰქროდა დაქანებულ შარაზე.

აი, კახეთის ტურფა და ფართო ველიც გამოჩნდა. მის
შუაგულში ცისფერ არშიასავით მიიკლაკნება ალაზანი... აგერ
ალავერდიც—კახეთის დიდების მოწამე.

გოგია სიხარულით აღივსო, რაკი წარმოიდგინა, რომ
კახეთის ისტორიულად შესანიშნავ ადგილებს ერთხელ კიდევ
დაათვალიერებდა მასწავლებლის ხელმძღვანელობით და შემ-
დეგ გაჰქროლავდა უცხოეთისაკენ უმაღლესი განათლების მი-
საღებად.

ეტლი თავქვე მისრიალებდა. მგზავრთა ოცნებაც მიჰქრო-
და და დილის გამკვირვალე ნისლივით თავს ევლებოდა ტურ-
ფა კახეთის გადაშლილ მიდამოებს... გოგია მთლად დაითვრო
მშვენიერი სანახაობით... იგი იცინოდა .. იცინოდა დაუსრუ-
ლებლად. აი მიუახლოვდნენ წყაროს. იგი გადმოსჩუხჩუხებდა
წერწეტა მთიდან.

გოგიამ თვალი შეავლო მის ფერდობზე აღმართულ სწორ

წიფლებს, რომელთა კენწეროები მზის სხივებისაგან პტრებივიო ანთებულოიყენენ და ალტაცებით წარმოსთქვა: „უე-
ქველად უნდა დავლიო სადღეგრძელო კველუცი ბუნებისა.
რძესავით ტკბილ მისიე ნამცქრევეითაო.

მსწრაფლ გადახტა და მშობლის ძუძუსავით დაეწათა სპე-
კალ ცვრებით მოჩხრიალღე წყაროს.

მასწავლებელიც გადაჰყა და იქ ბუნების წიალში ბუნების
ზედაშით თავის მოწაფეს მოსთხოვა დაედო ჰანნიბალის აღ-
თქმა, რომ იგი ერთგული გუშაგი იქნებოდა თავისი ერისა.

გოგამ წრფელად დასდო მტკიცე აღთქმა. მასწავლებელს
თვალეში ბედნიერების სხივი აუთამაშდა. დარწმუნდა, რომ
იმის მასწავლებლობას უნაყოფოდ არ ჩაველო და ღირსეული
თაობა აღზარდა მომავლისათვის.

მგზავრები რომ ასე ალტაცებულნი იყვნენ—უცბად მოე-
სმათ ყრუ ქვითინი. მოიხედეს და დაინახეს, რომ მეეტლე მი-
ჰკუდებოდა ეტლს და მწარედ სტიროდა...

იგინი გაოცდნენ...

ბოლოს მასწავლებელი მიუახლოვდა მეეტლეს, მოავლო
ხელი და დაყვავებით დაუწყო გამოკითხვა ქვითინის მიზეზისა.

მეეტლეს უარესად აუჩუყდა გული და სლოკინით ძლიერ
წარმოსთქვა:

— მასწავლებელო, საყვარელო მასწავლებელო! მერჩივნა
თქვენს ხელთ მომკდარვიყავი, ვიდრე ასეთ გაჯახირებულს
ცხოვრებას ვეწეოდე.

მასწავლებელი გაცბა, გასაფხვდა ..

ვერაფერს მ-მხედარიყო.

— ნუ თუ არ გახსოვს მასწავლებელო, — განაგრძო მე-
ეტლემ, — თქვენი მოწაფე ილია დუბჭირაძე, რომელიც იძულე-
ბული იყო სწავლისთვის თავი მიენებებინა მას შემდეგ, რაც
მამა გარდაეცვალა.

მაშინ-კი მოაგონდა მასწავლებელს, რომ წინად, კარგა

ხნის წინად მეოთხე განყოფილებაში ჰყავდა ზოწაფი ^{ერისთავის} ნიჭიერი, ბეჯითი, მოსიყვარულე...

შებედა ტუტისაგან ჯაგარსავეთ გამაგრებულ წვერ-ულ-ვაშებში დამალულ სახეს, ღრმად ჩააქვრდა თვალებში და მიჰხედა ყველაფერს...

მან ქვითინით გულში ჩაიკრა ბედკრული ნამოწაფარი...

მზე უკვე საამურად ჰკაჰკაშებდა. ფრთოსანთა მაყრიონს ჟივ-ჟივი გაჰქონდა... მწვანე მოლით დაფენილ გომბორის გრეხილებზე გაშლილიყო საქონელი და მადიანად შეექცეოდა ციურ ნამ-ცვრებით აბიბინებულ მსუყე ბალახს... ბექოზე მწყემსი ჩამომჯდარიყო და აკვნესებდა მასავეთ ტლუ-ობოლ სალაშქრს...

მასწავლებელს აღარა ახარებდა-რა, მიჰხედა, რომ მას ძალიან, ძალიან ბევრი საქმის შესრულება ვერ მოესწრო.

მის წინ იდგა ხალხის გაკირვებისა და უმწყოების განხორციელება და სიმბოლო—მეეტლე, და საშინლად იტანჯებოდა...

გოგიაკ უყურებდა ამ სურათს და მწარედ იღველფებოდა...

ის იყო მისი პირველი სევდის ცრემლები... იქ, გომბორის მთაზე პირველად შეიმცნო მთელის არსებით მშობელი ხალხის უსაზღვრო ვაება...

გომბორის მთაზე ერის სევდამ აღმართა სამი ქანდაკი მწუხარებისა.

დ. თურდოსპირელი.

უპველეს ღროის გავზვის თავ- გადასავალი.

(გავრძელება).

VI

დ ა ს ჯ ა.

კრეკი და თუო ხიდან ჩაშოდიან. — შღვიმესაკენ გამტზავრება. — რიუ-
გის ზასუხი. — ბეშეკების სასოწარკვეთადება. — კრეკს თან-და-თან
მოაკონდება. — ფო უცხოელის საიდუმლოებანი. — გერხლის გამ-
ხენი ჩხარება. — უძველეს ღროის კეკი. — უსუცესთა განაზენი. —
განდუენილა.

ოდესაც ბუნდოვანმა განთიადმა ნელ-ნელა
განფანტა დედამიწაზე მოფენილი წყედია-
დი, კრეკმა გაახილა თვალი და ცოტა არ
იყოს გაოცდა, როცა თავისი თავი ხეზე და-
ინახა. შიგრამ, გადახედა თუ არა მის მკლავზე დამჩნებულ
პატარა ძმას და ქვეშ გადაჰიმულ მინდორს. მაშინათვე ყვე-
ლაფერი მოაგონდა.

მთელი სივრცე, რასაც-კი თვალი გადასწვდებოდა ტყის

ბოლომდის, ერთ ვეებერთელა უდაბნოდ ეჩვენებოდა. მიწა ყველგან ერთნაირად ყვითელი იყო, ბილიკიც-კი არსადა სჩანდა. რაც შეეხება საზოგადოებრივ ვირ-თავგვებს, ისინი სრულიად მოსპობილიყვნენ, მათთან მოსპო განსაცდელიც, ამ წუთში მაინც.

კრეკმა გააღვიძა ძმა და ორივემ, მთლად გაყინულებმა სწრაფად მიატოვა თავიანთი საწოლი ჰაერში და დაეშვნენ ძირს.

ახლა მხოლოდ იმაზე-ლა ფიქრობდნენ, რაც შეიძლება მალე მიეღწიათ მღვიმემდის აუარებელის ნადავლით, რომ ამითი მაინც მოეგოთ მღვიმეში მყოფთა გული და მოენანიებინათ ასეთი დიდი ხნით სახლის შიტოვება.

ოყო უდარდელად იცინოდნენ. მაგრამ კრეკი დანაშაულობას გრძნობდა და შიშისაგან გული საშინლად უძგერდა.

აკრიფეს თავიანთ ხელით დახოცილი ცხოველები, რომელთა შუქმა ველარ მოესწროთ ამ ცხოველების თანამგზავრებს, და ჩქარის ნაბიჯით გაუდგნენ გზას.

ჩამოდოდნენ ციცაბო კლდის ბილიკზე, და კრეკი თუმცა სიარულში გათბა, ჰგრძნობდა როგორ უცივდებოდა ძარღვებში სისხლი.

დიდ-ყურა რიუგმა ყველაზე უწინ დაინახა მღვიმეს კარებიდან ჩვენი საბრალო, პატარა, საიქიოდან მოსული ბიჭები, რომელნიც სამუდამოდ დაღუპულნი ეგონა.

ეს ამბავი რიუგმა შეატყობინა ჰელისა და გაეშურა მისაგებებლად.

ბავშვებმა რამდენიმე სიტყვით აუწყეს თავისი საცოდავი მდგომარეობა და უამბეს, რამ აიძულა მთელი ღამე ხეზე გაეტარებინათ.

— ჰო, რასაკვირველია, — წაიღუდუნა რიუგმა, რომელიც ბუნებით ძალიან რბილი ხასიათისა იყო: — თქვენ გინდოდათ ყველასთვის დიდი სამსახური გაგეწიათ; თქვენ მაინც რა მოგეთხოვებათ — ბავშვები ხართ; ყველა აქას უზუტესი ყუ-

რადღებას შიამკევეს, მაგრამ ახლოს განმავლობაში რუნდნენ მამები და მათი რისხვა შეუბრალებელი იქნება. მათ მღვიმე მიტოვებული დახვდათ.— შენგან დავიწყებული მოვალეობის შეუსრულებლობას საშინელი, გაუსწორებელი შედეგი მოჰყვა, კრეკი, — კეთილშობილი ცეცხლი ჩამქრალა.. თქვენ დაღუპილები ხართ. აი რა უნდა გაუწყოსთ რიუგმა, თქვე უბედურებო!

— ოჰ, რიუგ, რას გვიზამენ?

— იმას, რასაც უშვრებიან ჩრდილოეთის ირმებს და ცხენებს, როდესაც გარს შემოერტყმიან და დაიქვრენ.

— დაგვბოცავენ?

— ასეთია კანონი.

კრეკმა თავი ჩაღუნა. ოგოკი მწარედ ატირდა.

ორივე ბავშვმა უკვე იცოდა, რა იყო სიკვდილი.

შეწუხებულმა რიუგმა ურჩია გაქცეულიყვნენ.

— ტყეში დაიშალენით, რაც შეიძლება მოშორებით აქედან, — ეუბნებოდა რიუგი: — წადით აღმოსავლეთისაკენ და ყოველ დღე თქვენ გარშემო ახლო-მახლო ხეებზე აკაკუნეთ, სამჯერ ზედიზედ: დილით, შუადღისას და საღამოზე. ეს ნიშანი მე მომესმის, ვიპოვნი თქვენ თავშესაფარს, და სანოვაგეს და ტანსაცმელს მოგიტანთ, რომ ტანი დაიფაროთ.

— გავიქცეთ! — სთქვა ოგომ და გასწია, სცადა კრეკის წაყვანა.

— შესდეკით! — მოისმა უცბად სულ ახლოს ხმა; ხმაზე მაშინათვე იცნეს უბუცესი.

უბუცესი მოულოდნელად წაადგა თუ არა თავს ბავშვებს, სამივე დაეცნენ მუხლებზე და ვედრებით გაუწოდეს ხელები.

— ჰელიმ შემატყობინა, რა ამბავიც გქონდათ აქ, — სთქვა დიდებულმა მოხუცმა: — რიუგს გამოვეყე, დროზე მოვედი და ყველაფერი გავიგონე; გავიგე რა აგიხსნათ რიუგმა და რას

გირჩევდათ. უკვე გვიან არის: ველარ ისარგებლებით დაგვირგით. დაგიპირეთ. სასჯელი სამართლიანი და შესაფერიო: თავს ვერ მოაჩივებთ. ჩვენები გელიან. წამოდით.

—ოჰ, უხუცესო! შეგვიბრალო!—ვეედრებოდნენ ბავშვები.

—ოჲო არ არის დამნაშავე, მამო, —დაუმატა გაცხარებით კრემა.

მაგრამ უხუცესი მას ყურს არ უგდებდა და ნაღელიანი ხმით განაგრძობდა:

—ოჰ, კრეკ! ასე გაამართლე ჩემი ნდობა და ჩემი იმედი! მე მიხაროდა, რომ ვხედავდი შენ სიმპაციეს, მორჩილებას, სიბრძნის მოყვარე ცოცხალ კეუს, გონიერ მებსიერებას. მე შენ ისეთ მონადირედ გამოგიყვანდი, რომ ტოლი არა გყოლებოდა. შენ-კი, რა ქენი? იცი შენ ესა? შენ ჩაიდინე საზიზღარი დანაშაულობა. შენ მოჰკალი ჩვენი კეთილის-მყოფელი, შენ მოჰკალი ჩვენი ცეცხლი! ცეცხლისათვის შურის ძიებაა საჭირო. შენ ამით მიუსაჯე ჩვენებს სიცივით სიკვდილი. ამისათვის შენც უნდა მოჰკედე იმათზე ადრე.

—ოჰ, მამავ, შეგვიბრალო! მე შევიტყე...

—ჰო. მე ვიცი, რითიც გინდა იმართლო თავი, მაგრამ იმის თქმაც-კი არა ღირს ამ დანაშაულთან შედარებით. ცეცხლი, ჩვენი ძვირფასი და პატრესაცემი მეგობარი, ცეცხლი ჩაქრა! კმარა სიტყვები, უბრალო ლაპარაკი: მომყევით. შენ კიდევ, რიუგ, თავი დაანებე თვალებით ხვეწნას! ნელა წინ წადით, დამნაშავე ბავშვებო. ჩვენები მაინც ნუ იხილავენ საზიზღარ შიშარებს, რომელთა სიტყვების ჩვენებაც მოსმენათაც-კი არ ღირს.

საბრალო ბავშვები, რიუგის ნაზი თანაგრძნობით გამხრევებულნი, ნელა დაეშენენ სწორედ იმ ბილიკით, რომელზედაც გუშინ ისე მზიარულად აღიოდნენ.

დარდისა და შიშისგან ოფლში იწურებოდნენ: მაგრამ, შესდგეს თუ არა ფეხი მღვიმეში, საშინელი სიცივე იგრძნეს. მღვიმეში სიჩუმე იყო გამეფებული.

ყველას აქ მოეყარა თავი და ღრმა სასოწარკვეთილებით თავები ჩაეკიდნათ. მწუხარებისაგან სული უგუბდებოდათ. საშინელება იყო.

ბავშვები სიკვდილის შეჩვენებას მოელოდნენ; მოეშადნენ, რათა მტკიცედ აეტანათ უბედურება. ამის მაგივრად-კი... ეს სიჩუმე და ეს სასოწარკვეთილება, რომელიც მღვიმეში მეფობდა, მძვინვარე მუქარაზე გაცილებით უფრო მკაცრი ეჩვენათ.

ჩამქრალ კერას შემოსხდომოდნენ მოხუცი, დრო გამოშვებით მოკრძალებით ეხებოდნენ მას ისე, როგორც ეხებიან მეგობრის გვაშს, რომლის სამუდამო სიკვდილის ხილვარა სურთ; ამათ უკან უძრავად ჩაკუცქულიყვნენ, თითონაც მკედრის მზგაენი, ამ ხალხის თმა-გაშლილ მეთაურები; ჩვეულებრივ-კი თმა თავზე ჰქონდათ შეკრული; ახლაკი გაეწეწნათ ნიშნად ღრმა მწუხარებისა.

ბევრი მათგანი სტიროდა.

მეომრების ლოყებზე ცრემლების დანახვაზე საბრალო კრეკი დაღონდა: იგრძნო, რომ დაიღუპა. ოყო მთლად აკანკალებული ეძებდა მღვიმეში თავის დედას, რომლის ძუძუთიცი იყო გაზრდილი.

მაგრამ ვერ გააჩნია ის მონადირეების უკან მდგომ დედაკაცების ჯგუფში.

მაშინ მაგრად ჩასქიდა ხელი ძმის ხელს და თვალები დახუჭა.

— იი ბავშვები, — სთქვა უხუცესმა.

დედაკაცების ჯგუფიდან გაისმა ორი დედაკაცის შეკვივებული კვითინი.

— ილაპარაკონ, ჩვენ ვუსმენთ, — წაიღუდუნა ერთმა მეთაურმა, ყველაზე უფროსმა უხუცესის შემდეგ.

კრეკმა წრფელი გულით უამბო ის, რაც რიუგისთვის უკვე ეამბნა და უხსნა, რატომ იყო შეუძლებელი დროზე მღვიმეში დაბრუნება. ის სთხოვდა მოხუცებულთ მხედველო-

ბაში მიეღოთ მათი ახალგაზრდობა, სისუსტე და გამოუცდელი
ლობა.

— ცეცხლი მოკვდა, — წარმოსთქვა მწუხარედ მოხუცმა.

კრეკმა გულის ფანქალით დაუმატა, რომ, სანამ მღვი-
მეს დასტოვებდა, მიიღო ზომები, ცეცხლს არა ენებოდა რა
და მათ დაბრუნებამდის ეცოცხლა.

— ცეცხლი მოკვდა! — გაიმეორეს მეთაურებმა, თით-
ქოს მიცვალებულის ლოცვას კითხულობენო.

— სისხლი უნდა ვიძიოთ! — წამოიყვირეს მაშინათვე, —
დავეჭქაროთ!

კრეკი და ოგო დაბნეულები გარშემო იყურებოდნენ.
სიკვდილით დასჯის მონატრულთა ყვირილი მატულობდა და
მატულობდა.

ბავშვები სცდილობდნენ სიბრაღულის მზგავსი რამ და-
ენახათ უზუცესთა და უფროსებთა სახეზე, მაგრამ ამაოდ: მა-
თი სახის გამომეტყველება ცივი, ან მძვინვარე იყო. ყველას
თვალში მტკიცე გადაწყვეტილება ემჩნეოდა.

რიუგმა და ჰელიმ პირი მიიბრუნეს.

უზუცესმა პირზე თავისი მძლავრი ხელები მიიფარა.

ყველაზე უფროსი მეთაური უზუცესის შემდგომ წამო-
დგა, მივიდა ბავშვებთან, ჩაავლო უხეშად ხელი და მენივით
დაიგრიალა:

— უზუცესებმა დაადგინეს, და მათი გადაწყვეტილება
უნდა ასრულდეს. ცეცხლი მოკვდა! მოლაღატენიც უნდა
დაიხოცნენ. უნდა დაიხოცნენ ჩემგან!.. დაიჩოქეთ, დამნაშა-
ვენო! თქვენთვის-კი, მამებო და დედებო ჩვენი ტომის
შვილებო, მათი ხვედრი გაკვეთილად გამოგადგესთ. სწორედ
იმ დროს, როდესაც ასწია ხელები და ორ პატარა ბავშვს
მძიმე ცული დაუმოხნა მოსაკლავად, კრეკი, რომელსაც
თითქოს ამ სამწუხარო წუთში განგებამ ფრთა შეასხა, გაუ-
ორკეცა ღონე და გამბედაობა, გამოუსხლტა ხელიდან თავის

ასწია ხელები და ორ პა-
ტარა ბავშვს მძიმე ტული
დაუმოხნა მოსაკლავად.

განციფრებულ მტარვალს და სწრაფად დავიარდა მისი უხუცესის ფეხთა წინაშე.

— ოჰ, მამავ! მამავ!— წამოიძახა მან რაღაც საოცარი წკრილია ხმით. ამ ხმამ მთელ კრებას თავზარი დასცა:— ცეცხლი მოკვდა, მე მოკვალი ის; ღირსიც ვარ სიკვდილისა; მაგრამ თქვენ, თქვენ ხომ იმდენი საიდუმლოება იცით; თქვენ იყავით ფო—უცხოელის მეგობარი, ჰოი, ძვირფასო მამავ, თქვენ შეგიძლიანთ დაუბრუნოთ ცეცხლს სიკოცხლე-განა თქვენ არ შეგიძლიანთ გააკეთოთ ის, რაც გააკეთა ფო-უცხოელმა? მიპასუხეთ, გაფიცებთ!

— უცხოელი ფო? რა უნდა სთქვას ამ ბავშვმა, ან რა სახელი ახსენა ასე უცბად?— წაიდუღუნა გაკვირვებით დიდებულმა მოზუცმა, თითქოს რაღაც სიზმრებიდან გამოორკვეულმა:— მე დამავიწყდა ეგ სახელი.

— ოჰ, მამავ! ფო-უცხოელი, რომელიც უკვე იქ არის, სადაც ახლავე მეც წავალ: უცბად გამოიღვა თავში: მომაგონდა, რომ იგი თქვენი მეგობარი იყო და მაშასადამე, თქვენც შეგიძლიანთ გააკეთოთ, რასაც ის აკეთებდა.

— კარგი, და რას აკეთებდა ფო-უცხოელი?— საჩქაროდ ჰკითხა უხუცესმა:— მე არ მესმის რას ნიშნავს შენი უცნაური სიტყვები? აპიხსენი, სთქვი; თქვენ-კი, შეიღებო, დაიკალეთ პატარახანს ამ დაშნაშავეს.

ულმობელი მოსაპართლეები თავისი სიჩუმით თითქოს დაეთანხმნენ უფროსი მოზუცის თხოვნას.

ბავშვმა მოიკრიბა ძალ ღონე, ხელი გულზე მაგრად მიიდო, თითქოს იმისთვის, რომ შეეყენებინა ძლიერი გულის ძვრა, და დაიწყო თავისი ამბავი:

— ოჰ, უხუცესო, ოჰ, ჩემო პატივცემულო ბატონო! თქვენ ლაპარაკის ნებას მაძლევთ ახლა, ამისთანა წუთს, მაშინება მომეცით მოგაგონოთ, რომ შემთხვევით დაგავიწყდათ ფო-უცხოელის საიდუმლო, რომელზედაც სრულიად არ მი-

ფიქრია ამ დროს განმავლობაში და მხოლოდ ახლა, თქვა
 თონაც არ ვიცი, როგორ მომივიდა თავში. აი, მხოლოდ ახ-
 ლა მაგონდება, რაც მიამბო მაშინ ფომ, როდესაც მასთან
 ვცხოვრობდი მღვიმეში, ვაწვდიდი წყალს, ვუვლიდა ავად-
 მყოფობის დროს, როგორც ნაბრძანები მქონდა თქვენგან.

— რა გითხრა ფო-უცხოელმა? სთქვი, ჩემო ბიჭუნა: მა-
 გრამ არაფერ-კი არ გაგებდოს სიტყვის გაწყვეტინება.

— ერთხელ, ოპ უხუცესო, — დაიწყო კრეკმა, — როდესაც
 მღვიმეში უსაქმოდ დავეხეტებოდი და ჩვეულებისამებრ
 ქვებს ვაბრუნებდი ცხოველების დასაქერად, რომელთაც იქ
 უყვართ ცხოვრება. ერთ ძალიან მძიმე ქვის ქვეშ, (შე ძლივს
 დავძარი იგი ალაგიდან), ვნახე სრულიად ჩემთვის უცნობი რა-
 ლაც ნივთები. გაკვირვებით შევეყვირე. ფო-უცხოელმა გაიგონა
 ჩემი ყვირილი და, თუმცა გაკირებით, მაგრამ მაინც მოვიდა
 ჩემთან: — „ეგ მე მეკუთენის,“ სთქვა მან, „არასოდეს არ გა-
 ბედო იმის თქმა, რაც ნახე, თორემ მოგკლავ.“ შემდეგ დაუ-
 მატა: „როდესაც მოვა დრო ჩემი იმ ქვეყნად წასვლისა, საი-
 დანაც აღარ ბრუნდებიან, ამ ნივთებს დაუტოვებ უხუცესს.
 რომელმაც შე შემიხიზნა და სიყვარულით დამაჯილდოვა. მა-
 ნამდის-კი არაფერი არ უნდა იცოდეს. შენ ჩუმად იყავი. და
 არ ინანებ!

— ეს რა მესმის? — გააწყვეტინა სიტყვა უხუცესმა. — ფოს
 არასოდეს არ უთქვამს ეგ ჩემთვის! მაგრამ განაგრძე...

— ოპ, უხუცესო! ფო-უცხოელმა აი კიდევ რა მითხრა:
 „რადგანაც შენ ნახე ჩემი ვანძი, ისიც გაიგე რისთვის არის
 იგი გამოსადეგი! სთქვა ესა, აილო კაეის ნატეხი და ჩამოჰკრა
 ძალიან მძიმე პატარა შავი ქვა: ქვა ხელში დამაქერინა,
 რომ გამესინჯა მისი სიმძიმე და მარწმუნებდა, ეს ქვა ერთ-
 ხელ ციდან ჩამოვარდა ჩემ წინ საშინელის ხმაურობითაო.
 დაარტყა თუ არა კაეს პატარა მძიმე ქვა, კაეიდან უთვალა-
 ვი ნაპერწკალი გამოცვივდა. ფო-უცხოელმა გამოყარა ეს

ნაპერწყლები გამხმარ ხავსზე და დაუწყო ბერვა. ცეცხლის ალი. მიაყარა რამოდენიმე ნაფოტი და ცეცხლი, ის ცეცხლი, რომელიც მე მოვკალი, ვაცოცხლდა და იწყო ცხოვრება. მაგრამ ფო-უცხოელმა მაშინათვე ფეხით დასტყეპნა და ისევ ჩააქრო...

— ოჰ კრეკ, ხომ არა სტყუი შენ? ან იქნება სიზმარში ნახე ეს საოცარი ნივთები.

— არა, მამავ! ამის შემდგომ ფო-უცხოელმა სულ დაბალი ხმით დაუმატა, რომ მე შემოძლია ჩემ ნებაზე გავაცოცხლო და მოვკლა კიდევ ცეცხლიო. და თუ შემთხვევით მოიპარეს, ან დაიკარგა ეს პატარა შავი ქვა, მას მაინც შეუძლიან სხვა ღონისძიებით დაიმორჩილოს ცეცხლი, და ეს მაშინათვე დამიმტკიცა კიდევაც: მან ამოარჩია იმ ნივთებში, რომლებიც მე ვიპოვე, შუაში გახვრეტილი მოკლე მაგარი ჯოხი; მერე დაჯდა, ჩაიღო ჯოხი ფეხებ ქვეშ და ძალიან დააწვა, ნახვრეტში ჩადო მეორე ჯოხის ერთი ბოლო და მაშინელი სისწრაფით ხელის გულებს შუა დაატრიალა. მალე ამ ნახვრეტიდან გამოჩნდა ჯერ კვამლი, მერე ალი, რომელმაც აანთო ხმელი ხავსი... აი, რა შევიტყე მე ფო-უცხოელისაგან!

მანამ ბავშვი ლაპარაკობდა, მის მრისხანე მსმენელთა სახეებზე სარკესავით სხვა-და-სხვა გამომეტყველება - განცვიფრება, აღფრთხილება და დაკვირვება ისახებოდა. უბუცესი საშინლად აღფრთხილებული იყო.

ბავშვი გაჩუმდა; უბუცესმა ერთი ამოისუნთქა და სთქვა: თითქოს თავის თავს ელაპარაკებო:

— ოჰ, კრეკ, ჩემი გული სიხარულითა და იმედით აივსო. ფო-უცხოელი ისე მოკვდა, რომ არ გამიპელაენა თავის საიდუმლო, როგორც შენ გეგონა. მაგრამ, ახლა, შენი სიტყვების შემდგომ, ჩემ მესხიერების უფსკრულში თითქოს სინათლემ შემოაშუქა. ახლა ყველაფერი მესხის. წარსული აღ-

სდგა ჩემ გონებაში. ფოს საიღუმლო, როგორც მაგონდება იცოდნენ ჩემმა წინაპრებმა. ჩემ ბავშვობაში უთქვავსთ ეს. მე ვიცოდი ეს საიღუმლოებანი, მაგრამ ჩემს დაუძლოურებულ მებსიერებაში გაიფანტა და წუხელის, რამდენსაც არ ვცდილობდი, არ იქნა ვერ მოვიგონე. ახლა შენი მადლობელი უნდა ვიყოთ. თუ მართალი სიტყვი და თუ ჩვენ იმ გამოქვაბულში ვიპოვნეთ ის საგნები, რომლებსაც შენ ასახელებ, ჩვენ გადავჩით. ცეცხლი ხომ ხელ-ახლა გაცოცხლდება მხიარული, ალერსიანი და ისევ გაგვიღიმებს და შეგვიჩინებს. —შენც ჩვენი მადლობის იმედი გქონდეს.

— მღვიმის უფროსნო, — მიუბრუნდა მოხუცი მალაღის ხმით, — გაიგეთ ბავშვების სიტყვები? დანაშაულობასთან ერთად თქვენ მსჯელობა გექნებათ შეუღარებელ სამსახურზე, რომელიც კრეკმა გაგვიწია თავისი საკვირველი აღმოჩენით. ახლავე მოვილაპარაკოთ ამაზე.

— აგრე იყოს. მართლაც უნდა ვაგიგოთ, შეუძლიან თუ არა კეთილ საქმეს, დანაშაული შეამციროს, — სიტყვა უხუცესის შემდეგ ყველაზე უფროსმა მოხუცმა. — მაშ ეს ბავშვები რიუგმა გაიყვანოს, გარედ ყური უგდოს. მოუცადონ იქ ჩვენ უზენაეს გადაწყვეტილებას.

როდესაც რიუგი, ამ გადაწყვეტილებით კმაყოფილი, ბავშვების გარედ გაყვანას აპირებდა, უხუცესი ხელ-ახლა მიუბრუნდა კრეკს და უთხრა:

— ერთხელ მაინც რატომ არა მითხარი-რა ამის შესახებ?

— უხუცესო, — მიუგო კრეკმა. — მაპატიეთ, თუ ცუდად მოვიქეცი, მაგრამ, მე ხომ დავპირდი არ გამეზხილა. მე არ ვატყებ სიტყვა, რომელიც ფო-უცხოელს მივეცი. ამას გარდა, მე მეგონა, ჩემო ძვირფასო მასწავლებლო, რომ ეს საიღუმლო თქვენ დიდი ხანია იცით! ამასთან დღეებიც ვადიოდა, სცვლიდა ერთი-მეორეს და სიშორის ბურუსში ინთქებოდა.

შემდეგ ამაზე ფიქრიც გადამაფიწყდა. ახლა უცაბედად არ მომგონებოდა ფო, ვერაფერსაც ვერ ვიტყოდი და ეს სიჩუმე სიკვდილის პირას მიმიყვანდა.

— რა იქნა ის საგნები, როკლის ხმარებაც გასწავლა ფომ?

— არ ვიცი, ერთხელაც ველარ გავბედე მას აქეთ იმ გამოქვაბულში შესვლა, სადაც ისინი ვიპოვე. აღბად ახლაც იქ არის, თუ ფო-უცხოელმა მაშინვე არ მოსპო.

— კარგი, კრეკ, — მიუგო მოხუცმა, — კარგი, იმედი გკონდეს. შენც, უსუსორო ოეო, მოიწმინდე ცრემლები და იმედიანად იყავი. რაც შეგეხება შენ, რიუგ, შენ ხმა გაკმინდე, ბავშვებს შენ გაბარებ. ხოლო, თუ ღმერთი გწამს, იმისთანა რჩევას თავი დაანებე, რანაირსაც ახლა აძლევდი. გესმის?

— მესმის და გემორჩილები.

მოხუცი, საშინლად აღელვებული, რის დამალვასაც ტყუილად სცდილობდა, უყურებდა გარედ მიმავალ ბავშვებს.

მანამ ის ფიქრობს, რანაირ სარწმუნო სიტყვებით გამოხატოს თავისი აზრი ნათესაეების წინაშე ბავშვების დასაცვლად, ნება მომეცი, ჩემო კარგო თორეკ, დაუმატო რამდენიმე სიტყვა კრეკის ნაამბობის დასამტკიცებლად.

ფო-უცხოელის ორი ჯოხის შესახებ, რომლითაც ჩვენ დროშიაც ბევრი ველური სარგებლობს ცეცხლის გასაჩენად, როდესაც კერა ჩაუქრებათ, — უნდა გითხრა, რომ მართლაც ხის ჯოხების ერთი მეორეზე ხახუნით სითბო ჩნდება. სითბო მით უფრო ძლიერია, რაც უფრო დიდხანს და ჩქარა უხახუნებ ბევრს ერთმანეთს; ეს მოვლენა ახლა ყველასათვის ცხადია. მე და შენ რომ ხომალდის ასაშენებელი ადგილი გვენახა იქ დღეს, რა დღესაც გემს პირველად წყალში უშვებდნენ, და ხომალდის ფსკერისათვის გვეცქირა, როდესაც იგი მისცურავდა გამაგრებულ ფიცრებზე, მაშინ შენ თვითონ დარწმუნდე-

ბოდი ამაში. დიდ ხანს რომ ეცურა ასე და ზომები არ შეეზღო, მაგალითად, წყალი არ ესხათ ფიცრებზე, წუმწუმასებით აინთებოდა. თუმცა ფიცრებს ასველებდნენ, მაგრამ მაინც კვამლი სქლად ამოდებდა. ფსკერის ფიცრებზე ხახუნის სულ რამდენიმე წამს გრძელდება.

მოიგონე კიდევ სხელ ქვეყნების უშველებელ ტყეებში გაჩენილი ცეცხლი.—ცეცხლის გაჩენის უმთავრესი მიზეზი უცებ ანთებული ხმელი ტოტებია. იქ ტოტები დიდხანს ეხახუნება ერთმანეთს ხანგრძლივი, დაუწყნარებელი დიდი ქარის გამო.

იმ დროს როდესაც-კი ფო და კრეკი სცხოვრობდნენ, მხოლოდ გამოცდილ კაცს შეეძლო ხელოვნურად ხმელ და რბილ ხის მაგარ ხეზე ხახუნით ცეცხლი გამოეწვია და ეს ხელობა მხოლოდ რამოდენიმე კაცმა იცოდა; ეს რამოდენიმე კაცი კი დიდის სიფრთხილით შალავდა ამ ძვირფასს საიდუმლოს, იმიტომ რომ, ვინც ეს იცოდა, დიდი გავლენით სარგებლობდა თავის უვიც თანამედროვეთა შორის.

ფო-უცხოელი ალბად დიდხანს შალავდა თავის ცოდნას, რომ როდისმე, როდესაც უფრო დიდი საჭიროება მოითხოვდა, ბრწყინვალედ დამტკიცებინა თავისი ძლიერება იმათთვის, ვინც იგი შეიკედლა; მაგრამ ამისთანა შემთხვევა არ დადგა მღვიმეში, სადაც ცეცხლს მუდამ სდარაჯობდნენ და დღე და ღამ ენთო. სიკვდილმა მოუსწრო და ვერ მოასწრო საიდუმლო თავის მეგობარ უბუცვისათვის გამოემტკიცებინა და თან ჩაიტანდა საფლავში, რომ კრეკს—ბუდეების დამწვლელს, შემთხვევით არ ეპოვნა ის ქვა გამოქვაბულში.

რაც შეეხება ფოს მეორე საიდუმლოს, ე. ი. შავ მძიმე ქვას, რომლის კაფზე ჩამოკვრით ნაპერწკლები ჩნდებოდა, ადვილად შესაძლებელია, რომ ფოს იმ დროში სრულიად უცნობი, ლითონის ნაქერი ეჭირა ხელში,—მე ვამბობ რკინის შესახებ; ნამდვილი რკინის ნაქერი, სწორედ ციდან ჩამოვა-

რდნილი, როგორც თვითონ ამტკიცებდა, რადგან მესამე ბელია ეს მეტეორიტი ყოფილიყო, აეროლიტისა, ან რომელიმე მომწყდარ ვარსკვლავის ანასხლეტი.

ამაირ რკინის ნატეხებს პოულობდნენ ყოველთვის და ყველგან დედამიწის ზურგზე, და აი ახლაც, სულ ცოტა ხანში, 1870 წელს, ამისთანა რკინის ნაქრები აუარებელი იპოვნეს გრენლანდიაში.

ალბად ფომ შენიშნა, როდესაც ამ მძიმე ქვას ჩაქურჩის მაგივრად ხმარობდა მიხვილი კაეის გამოსაწაყნავად, რომ ამ მძიმე ჩაქურჩის კაეზე დარტყმით უფრო გრძელი და ღია ფერის ნაპერწყალი ჩნდებოდა, ვიდრე ქვაზე ქვის დარტყმის დროს. ამ დიდრონ ნაპერწყლების დანახვაზე ფოს აზრად მოუვიდა ესარგებლა იმით ხმელ ფოთლებისა და ხავსის ასაწებად.

თუმცა ეს უძველეს დროის კვესი მარტივი და შეუმუშავებელი იყო, მაგრამ დიდ ფას-დაუდებელ განძს წარმოადგენდა უძველეს დროის ხალხისთვის.

ეს კვესი მთელ ტომისთვის, რომელმაც მისი ხმარება იცოდა, გაუქრობელ კერად უნდა გადაქცეულიყო. სადაც და რა დროსაც დასკირდებოდათ აანთებდნენ და გააქრობდნენ. ასე რომ შეიძლებოდა იმის გადატან-გადმოტანა.

უზუცესს იმედი ჰქონდა, რომ აღტაცებაში მოიყვანდნ: თავის შვილებს ამ ძვირფას კვესის საშუალებით და როდესაც ისინი განცვიფრებულნი სიხარულს მიეცემოდნენ განახლებულ ცეცხლის დანახვაზე, ამ ორ პაწია დამნაშავესთვის შეწყობას მოითხოვდა.

იმ დროს, როდესაც უზუცესი თავის შვილებით ათვალიერებდნენ გამოქვამულს და ფო-უცხოელის განძს ეძებდნენ, — დამნაშავენი განაჩენის მოლოდინში იყვნენ. კლდეზე ისხდნენ გაჩუმებულნი, შეწყუბებულნი, დახუკულის თვალებით.

გაჩუმებული რიუგი თვალ-ყურს ადევნებდა იმათ, რომლებიც დიდი ყურები—სწორედ უცნაურია—იმის მაგივრად, რომ უმოძრაოდ ყოფილიყო, როგორც ჩვენა გვაქვს, უცებ მოუსვენრად იწყებდა მოძრაობას.

უბუცესთა თათბირი დიდხანს გაგრძელდა.

ბოლოს მღვიმედან გამოვიდა უბუცესი და გასწია ბავშვებისაკენ. მაგრამ მისი დანაოკებული სახე მოღრუბლული იყო.

რიუგის უსიტყვო შეკითხვაზე, რომელიც მის აღშფოთებულ სახეზე ამოიკითხა, მოხუცმა უპასუხა:

— ცეცხლი ხელ-ახლა ანთია! ოჯოს შეუძლიან დაბრუნდეს სადგომში, მას აპატის, რადგანაც ის ჯერ ბავშვია: ჯერ დედა სჭირდება კიდევ.

— გამდლობთ!—მზიარულად წარმოსთქვა პატარა ოჯომ; მაგრამ მაშინათვე სასოწარკვეთილებით დაატანა:

— ისა, უბუცესო? იმას რაღა მოელის?

ამ მწუხარე სიტყვებით მიუბრუნდა კრეკს ოჯო და აღერსიანად გადაუსვა ხელი მხრებზე.

— კრეკს სიცოცხლე აჩუქეს. ცოცხალი დარჩება! მაგრამ უფროსებმა შემდეგი შეურყვეველი განაჩენი გამოიტანეს: ვინც ერთხელ უღალატა თავის მოვალეობას იმ ხანში, როდესაც მსჯელობა უკვე შეუძლიან, ის შემდეგაც ხელ-ახლა შესცდება! ჩვენი ტომი აღარ ენდობა და არც უნდა ენდოს კრეკს; ამისათვის კრეკი უნდა განდევნილ იქნას თავის ტომისაგან: უნდა წავიდეს აქედან.

— ვაიმე!—ამოიოხრა რიუგმა.

— დაჩუმდი, რიუგ! მაშინა სთქვეს კიდევ, რომ კრეკმა წაიღოს იარაღი, ტანისამოსი და სანოვავე; დაღამებამდის უნდა წავიდეს აქედან შორს, ტყეში—იქით მხარეს, საიდანაც მზე ამოდის!.. მოძებნოს ახალი ოჯახი: ამისი ნება აქვს მინიჭებული.

მოხუცის სიტყვა შესწყვიტა კრეკის გულსაკლავად. მოხუცმა პირი იქით მიიბრუნა, მაგრამ შემდეგ ისევ განაგრძო:

— ჰელის და შენ, რიუგ, დავალებული გაქვსთ განდევნილს გზა უჩვენოთ სხვა ტომის ხალხისაქენ წასასვლელად. არავის არა სურს, რომ ტყეში გზა დაეზნას, ან რომელიმე ნადირის მსხვერპლი გახდეს. ხვალ ვარიტრაეზე ჰელი და შენ, რიუგ, მღვიმეში უნდა დაბრუნდეთ.

— ოჰ, მასწავლებელო! ეს საშინელებაა! — წაილულულა რიუგმა: — კრეკი ისე ახალგაზრდაა!...

— გაჩუმდი, დიდ-ყოფა რიუგო! ვინ მოგცა იმდენი გამბედაობა, რომ შენი უმფროსების გადაწყვეტილებას იწყუნებ? თვით კრეკის დედამაც-კი ვერ გაბედა ჩვენი კრების განაჩენის წინააღმდეგ ხმის ამოღება. გაჩუმდი, მონავ, და ახლავე გასწი შენ მბრძანებლებთან. გელოდებიან, რომ უკანახკნელი დარიგება მოგცენ. შენც გაპყე, ოჟო. აბა, ჩქარა! გასწით!

სანამ მოხუცი ასე მკაცრად ელაპარაკებოდა, თავჩაქინდრული რიუგი მიდიოდა გაჩუმებული, და ზღაპვნით და ბორბიკით მისდევდა ოჟო რომელიც ვერაფერს ხედავდა, რადგანაც თვალები ცრემლებით ჰქონდა სავსე.

— ოჰ, მასწავლებელო! ძვირფასო, საყვარელო და პატივცემულო მასწავლებელო! — შეპყვირა კრეკმა, როდესაც ისინი წავიდნენ: — ოჰ, უხუცესო! ნუ თუ მეტად ველარ განახავ? ვერასოდეს ვერ განახავ?

— ვერასოდეს, კრეკ; ვერასოდეს! მაგრამ არ დაივიწყო ჩემი გაკვეთილები და დარიგებანი, თუ როდესმე მაინც გყვარებდევარ. შენ ჩემთვის ძვირფასი იყავი ყოველთვის და მეც არაფერს ეზოგავდი, რომ გულახდილი, მარჯვე, ფრთხილი და მიხვედრილი ბავშვი გამოსულიყავი, რომელიც მედგრად, გულმაგრად შეხვდებოდა ყოველნაირ გაჭირებას ცხოვრებაში. კმარა ტირილი! აიტანე უბედურება, როგორც ქრილობა, ყოჩაღად.

მამაკაცს არ შეშვენის ტირილი. მშვიდობით! მე ყველაფერს გითხარი.

კრეკი დაეკონა მოხუცის ხელს, რომელიც მან გაუწოდა, აკოცა მოწიწებით და გაუშვა.

როდესაც თავი მალა აიღო, მოხუცი იქ აღარ იყო.

აქ-კი საცოდავი კრეკი, მიუხედავად მეგობრის უკანასკნელი დარიგებისა, დაემხო ქვებზე და მწარე ცრემლით აქვითინდა. ტირიდა და ფიქრობდა დედაზე, ძმებზე და პატარა დებზე—მამზე და ონზე, რომელნიც სამუდამოდ უნდა მიეტოვებინა.

მარიამ იაშვილი.

(შემდეგი იქნება).

სტეფანეს უვილი.

(დასასრული).

ა ამბავია? რათა ხმაურობს ქალაქი ამ დილა-ადრიან?

საით მიეჩქარება ამდენი მუშა ხალხი, ან ამდენი სუფთად ჩაცმული მოქალაქე? რად ირევა ქუჩებში ამდენი ეტლები და ურმები? ისე ირევიან, ისეთი სი-

სწრაფით იძვრიან, რომ კაცს უკირს ქუჩის ერთ ნაპირიდან მეორეზე გადასვლა. განიერი ქუჩები სავსეა ხალხით, საშინელი ხმაურობაა, ყურთა სმენა არ არის, ქუჩებში ფაცი-ფუცია. ყველა სადღაც მიეშურება, გარბის, თითქო უკან მისდევს ვინმეო. ეს მოძრაობა და ხმაურობა ხამ კაცს გააშტერებს, დაიბნევა და მგზავრებს ფეხებში აებლანდება. ვინ უჩვენებს გზას? ვინ დაარიგებს?

ერთი საათია, რაც ფრანკი ქალაქში მოვიდა და

ასე ჰგონია, თითქოს თავის სიცოცხლე აქ გაეტარებინებოდა არაჩვეულებრივმა ხმაურობამ და მოძრაობამ თავ-ბრუ და-ახვია.

შენი ჭირიმე, ღმერთო, იესო ქრისტე, ღვთის-შშობელო, რა ყოფილა ეს ქალაქი! საით წავიდე და რა საქმეს მოვკიდო ხელი? გაიარა კიდევ ერთმა საათმა და ფრანეკი უკვე მისდევდა უკან ერთ ახალგაზდას, რომელსაც ტანისამოსი საღებავში ჰქონდა მოსვრილი. ეს იყო მღვდანი. იმან თვალი შეასწრო სოფლის ბიჭს, რომელიც დაბნეული იდგა ერთ კუთხეში და ტირილს აპირებდა. შეებრალა და წაიყვანა სამუშაოზე. მას მოაგონდა თავისი პირველად ქალაქში ჩამოსვლა გაახსენდა მაშინდელი თავისი გაქირვება, შეებრალა სოფლელი და სამუშაოდ წაიყვანა. იღბალზე სწორედ მუშაე სჭირდებოდა, ნარდი ჰქონდა ვასათავებელი.

ფრანეკმა მღვდანის რჩევით და ჩვენებით აბგა ეკლესიის კიბეს ქვეშ ამოსდო, გაიძრო ტყაპუქი და მუშაობა დაიწყო.

მარტო დილით არა ხმაურობს ქალაქი; საღამოთი მოძრაობაშია. მხოლოდ ახლა შზის მაგივრად მას ანათებს ათასნაირი ხელოვნური სანათი. არც ღამე სცხრება ქალაქი. მთელი ღამე ხმაურობს. ირიფრთხეებს და ხელ-ახლა ამოვარდება მაღალ ბუბრებში შივი კვამლი, ახმაურდება ქარხნები, გაისმის ორთქლ-მავლები წივილ-კივილი და აღვიძებს ტკბილად ჩაჩინებულ მცხოვრებლებს. დილით ქუჩები მუშა ხალხით ივსება. ლურჯ ხალათიანების ბრბოები ზღვასავით ჰღვინავენ. აქ ყველა წლოვანების კაცს შეხვედებით—წელში მოღუნულ და გულ-ჩათხრობილ მოხუცებულებს, უდარდელ, მოცინარ ახალგაზდებს. განაპირა უბნებიდან მიეშურებიან ქალაქის ქუჩებზე და ყოველ მხარეს იფანტებიან. გარეგნული შესახედაობით ყველა ერთმანეთს წააგავს და ყველანი ერთად წარმოადგენენ დაუშრეტელ მდინარეს ცოცხალ ადამიანებისას. მათ შორის ვერ ნახავთ პირ-დაღებულ, გაუწვრთნელ

და მოუხეშავ სოფლებს. აბა დააკვირდით, იქნება მათ ქვეშაა რის ჩვენი ნაცნობი ფრანეკი დაინახოთ!

დიდ, ფრანეკი აქ არის. მაგრამ ის ახლა სოფლები ტეტია აღარ გახლავთ: ის ახლა საქმეში ჩამდგარი მღვდელია; მხარზე ჰკიდია წამლებით და საპლემბროთი სავსე ვედრო; ტანზე ხალათი აცვია; როგორც ყველა მუშებს. საღებავში აქვს მოსვრილი ხელები და ქული.

სამი თვეა, რაც ფრანეკი ქალაქშია. ისე შეეგნია ქალაქის ხმაურობას და მოძრაობას, თითქოს აქ იყოს დაბადებული. უშიშრად აღის ეკლესიების მაღალ სამრეკლოებზე; სახურავებზე მამაცურად იქნევს თავის ჩოთქს. ფრანეკი დღიურადა მუშაობს; უჭირავს ერთ სარდაფში პატარა კუთხე, სადაც მხოლოდ საწოლი ტახტია მოთავსებული. ფრანეკი წვევრია მღვდელთა ამხანაგობისა. საღამოთი ხშირად დიდ-ხანს საუბრობენ ხოლმე ისა და მისი მეზობელი, — ისიც მუშაა. ფრანეკს უყვარს სოფელზე დაპარაკი: ოცნებობს სახლში დაბრუნებაზე; როცა ხუთ თუმანს მოაგროვებს. ამ ფულით ის ძროხის ყიდვასა და სახლის შეკეთებას აპირებს. ხშირად ამ დაპარაკში ჩაეძინება ხოლმე.

დადგა ზამთარი და მღვდლებს სამუშაო გამოეღიათ. ბევრნი სახლში წავიდნენ მეორე გაზაფხულამდის.

ფრანეკს სახლში წასვლა არ მოუხდა. ისა და მისი მეგობარი ავეჯის მაღაზიაში დაიჭირავეს ავეჯის მღვდლებად.

ფრანეკს ხშირად მუშტრებში სიარულიც უხდებოდა. ყველგან თითო-ოროლა გროშს აჩუქებდნენ ხოლმე. თავდაპირილი მუშა გროშს-გროშზე ადებდა და ქისაში ინახავდა. ძუნწივით დაჰხაროდა ის თავის გროშებს. ხშირად მიიწვევდნენ ხოლმე ამხანაგები თეატრში, რესტორანში თითო ქიქა ლუდის დასალევად, მაგრამ ფრანეკი ყოველთვის უარს ამბობდა ასეთ გართობაზე.

— არა უშავს, — იტყოდა ხოლმე ფრანეკი თავის

გულში, როცა ამხანაგები დასკინოდნენ და ძუნწს ეძახდნენ, არაქნესული დეე დამკინონ. დეე ძუნწი დამიძახონ. მაგათ არავეის სოფელში სახლ-კარი არა აქვთ და მშობლები არ მოვლიან.

ფრანეკს გაახსენდებოდა თავისი მოხუცებული მამა დაღვრემილი სახიჯი, მუშაობისაგან დაბებრებული, შაყა-შაყა დახეთქილი ხელები.

— ჩემი საქმე სულ სხვა არის, — გადასწყვიტა ბავშვმა, — მე აქ უცხო ვარ და სამუდამოდ აქ არ დაფრჩები.

გაზაფხულზე მღებავებმა სახელოსნოებს თავი დაანებეს და ფრანეკმა ისევ ხარაჩოებზე დაიწყო მუშაობა: ლებავდა სხვა-და-სხვა შენობებს, იქნედა თავის ჩოთქს და თან თავის ფიქრებსა ფიქრობდა. რა კარგია ახლა სოფელი ფოთლით შემოსილი ტყეებითა და ამწევანებული მინდვრებით! წარმოუდგებოდა თვალ-წინ გუთანი, სახნავი, თითქოს ახლად გადბრუნებულ ბელტების სუნსაც-კი იგრძნობდა ხოლმე. აჰ, როდის მელირსება მოვშორდე აქაურობას! როდის ველირსები იმ სანატრელ დღეს, რომ ქარხნების ქვარტილიან ბუხრების მაგივრად — სოფელში შევეუბრებდე მოწმენდილ ცას და ბრწყინვალე მზეს!

გაიარა მეორე ზაფხულმაც. ფრანეკმა მოიმზიარა: თუ ამ ზამთარსაც იშოვნა საქმე, გაზაფხულზე შესძლებს სოფელში წასვლას. ძველმა მეგობარმა კიდევ უშოვნა საქმე, ახლა მეტესტესთან. პლებავდნენ ვედროებს, აბანოს ტაშტებს და სხვას, რაც-კი მეტესტეების სახელოსნოში მზადდებოდა.

მიიწურა ზამთარი, დაჰბერა თბილმა ქარმა და სპეტაკი თოვლით დაფარულ მინდვრებს ფერი უცვალა. სახურავებზე თოვლმა დაიწყო დნობა. პატარა არხები და ნაკადულები ამჟაურდნენ. მღებავებმაც გულმა შემოჰკლიდინა. ფრანეკი ხარბადა სუნთქავდა გაზაფხულის ჰაერსა და გული სიამოვნებით ევსებოდა.

— გაზაფხული, გაზაფხულიო, — გაიძახოდა გახარებული.

ფრანკის ქონებამ ამ დროისათვის შესამჩნევად ახლა მას აბგაში ეწყო სამი წალა, ძველ პერანგში გამოხვეული: ერთი ძველი, წითელ-ყელიანი, ორი-კი ახალი გაპრილებული, მაგარი ტყავისა და მკვიდრი ძირებით. დიად, ფრანკს ახლა შეეძლო სახლში წასვლაზე ეფიქრა. ქისაში ხუთ თუმანს სულ რამდენიმე კაპეიკი აკლდა.

გაზაფხულის ქარი დატრიალობს მინდვრებზე, შარაზე ტელეგრაფის შავთულებს აზუზუნებს. აგერ შარაზე მგზავრიც გამოჩნდა. ვინ არის ესა? ოჰ, შენა, ფრანკ? გამარჯობა შენი! საით მიეჩქარები, ძველო ნაცნობო! ელაპარაკება მგზავრს და ლოყებზე ელაშუენება.

— თავი გამანებე, — გაჯაერებული ბუტბუტებს ფრანკი თავისთვის, პირს არიდებს ქარსა, ყურებზე ქუდს იჩაჩავს და მტკიცე ნაბიჯით მიიბიჯებს: — ტყუილ-უბრალოდ ნუ მამბრკოლებ, შენთვის არა მცალიან, შე ქარაფშუტაე!

უჰ, რა ცუდი ქარია! თუ ყოჩაღად არ მოვიქცევი, ქუდს მომტაცებს! შერე პირ-ქარია და მუხლსა მკრის მაგრამ ტყუილადა ცდილობს: მე ფეხს არ შევაჩერებ. პატარა ნაბიჯით ვივლი და არ გავჩერდები. ყოველი ნაბიჯი გზას ამოკლებს და ჩემ სამშობლოს მახლოვებს. დადექი, ქარო! შენ ფრანკს ვერ შეაფერხებ. იგი სამუშაოდან სახლში მიდის, ქისაში ოქროები უწყრიალებს და აბგაში ახალი წილები უწყვია.

აი, მგზავრმა შორს გადაუხვია და გორას მიუახლოვდა. გორიდან მისი სოფელი სჩანს. სირბილით ჩაირბინა მოკლე ბილიკზე გზის მოსაქრელად! ქარი ყურში ჩაჰზუზუნებს ფრანკს: ფრანკე, ფრანკე! სალაშს აძლევეს ახლად ფოთლით შემოსილი ნაცნობი ბუჩქნარი. მაგრამ ფრანკს შითთვის არა სცალიან: ის სახლისაკენ მიეჩქარება. ჰაერში რალაც დიდი ფრინველები დაფრინავენ!

— წეროები, ყარყატი! ეს კარგი ნიშანია! ფრანკი ქუდს იხდის და ყვირის:

— სალამო მშვიდობისათ, წეროებო! კარგი ამბავია? ქართული
ბიბლიოთეკა

— კრუტ, კრუტ, კრუტ! — უპასუხებენ ყარყატები და ღინჯად დასურავენ ცაში. სალამოს სხივები ფრინველებს ოქროს ფერსა სცემს.

ნეტა ვინ არის ეს ახალგაზდა, შუა სოფელზე რომ მოდის და ყველას სალამს აძლევს?

— გამარჯობა, იაცევიჩი! სალამო მშვიდობისათ, ძალუა ნენე!

ნენე გაკვირვებული შეჰყურებს მგზავრსა. ღმერთო; მა-
ლალო, ნუ თუ ეს ფრანკია, პატარა მწყემსი, სტეფანეს
შვილი?

მოხუცი იაცევიჩი მგზავრს უახლოვდება; მასთან სხვე-
ბიც არიან. ყველა რალაცა ცნობის მოყვარეობით შეჰყურებს
ფრანკს; თითქოს სურთ იმის სახეზე რალაცა ამოიკითხონ.
ფრანკი მხიარულად მიდის.

რწმუნდებიან, რომ მან არაფერი იცის, და სინანული
იღვიძებს მათ გულში: „საწყალი ბიჭი!“ გაისმის აქეთ-იქიდან.
ფრანკი არ მოელოდა, თუ მას სახლში კერა გაციებული
დახედებოდა, თუ კიბეზე პატარა და-ძმები არ გამოეგებებოდ-
ნენ, თუ დედა არ ჩაიკრავდა გულში თავის დაკარგულ შვილს.

ეზო, კარი დაკეტილია, ფანჯრები მოხურული, კარებე-
ბი აფიცრული. რა ამბავია? რატომ არავენ გამოეგება?

— ღონე მოიკრიფე, შვილო, და მომისმინე, — ეუბნება
მას მოხუცი იაცევიჩი. — ახლა-კი მიხვდა ფრანკი, რომ რალა-
ცა ცუდი ამბავი დატრიალებულა მის სახლში, მაგრამ სახელ-
დობრ რა — ჯერ არ იცის.

მგზავრი, თავ-შეკავებული, მტკიცე ხმით ეკითხება:

მეზობლებო, სად არის მაჰაჩემი?

ამ სიტყვებზე მოხუცი იაცევიჩი ქუდს იხდის.

— მე და სტეფანე სიყრმით მეგობრები ვიყავით, — ღმერ-

თმა აცხონოს—მოხუცი პირჯვარს ისახავს. ამასვე ნარჩენები იმეორებენ.

ფრანკს თვალთ უბნელდება, მაგრამ თავს ძალას ატანს და კითხულობს:

— დედა და ბავშვები როგორღა არიან?

— კარგად, ღვთის წყალობით!—უპასუხებს ნენე და თვალეზე ცრემლებს იწმენდავს. გაიანე ბავშვებით თავის დასთან გადასახლდა საცხოვრებლად.

— მადლობა ღმერთს!—ამოსკდა გულიდან ყმაწვილს და კიდევ რაღასიც თქმა უნდოდა, მაგრამ ძალუა ნენემ სიტყვა გააწყვეტინა:

— ფრანკ! მე დავესწარი მამაშენის უკანასკნელ წამებს. მისი უკანასკნელი სიტყვები იყო—ფრანკი დაიბარეთო, მაგრამ სად მოგნახავდით შორეულ ქალაქში?

— გმადლობთ, ჩემო კეთილო მეზობლებო! — ყმაწვილმა თავი დაუქრა და სახლისაკენ წავიდა.

აეიდა კიბეზე, კარებს ფიცრები აავლიჯა და სახლში შევიდა. დიდი მუხის მაგიდა ძველებურად კუთხეში იდგა. ტახტსა და ვრძელ სკამებთან საფენი ალაგებული იყო; ოთახში ციოდა.

— არა უშავს-რა!—წაიღულღულა ფრანკმა და ყელში მომდგარი ცრემლები ჩაყლაპა.—ფიქრი არ არის...—ამ სიტყვებთან ის ისევ გარედ გამოვიდა. მოხუცი იაცევიჩი ეზოში უცდიდა; დანარჩენი ხალხი ქუჩაში იდგა.

მოხუცმა შეხედა ყმაწვილს თვალებში და უთხრა:

— შეილო, ფრანკ! ახლა საჭიროა სასაფლაოზე წავიდეთ მამი-შენის საფლავი ნახე. მე გამოგყვები და გაჩვენებ.

მივიდნენ სასაფლაოზე. ფრანკმა დაიოქა მამის საფლავზე. პირჯვარი გადიწერა, მერე დაემხო და რამდენიმე ხანს ასე იყო პირქვე-დამაობილი.

— მამა, ჩემო ძვირფასო მამილო!—ჩურჩულებდა ფრანე-

კი, რომ მოხუცს არ ვაგვგონა მისი სიტყვები.—რად დაგვიბლოე? რად გაუქერი სანთელი შენ საყვარელ ოჯახს? მშვიდობით, მამილო! ვეცდები ღირსეული შვილი ვიყო შენი.

ამ სიტყვებით ფრანეკი წამოდგა და სახლისაკენ გამოიწვია. რამდენიმე ხანს ჩუმად მოდიოდნენ. მოხუცმა პირველმა დაარღვია სიჩუმე.

— მითხარი, შვილო, ახლა რასა ჰფიქრობ! როგორ აპირებ ცხოვრებას?

— ამაღამ თქვენსა ვაგვითვე, თუ ნებას მომცემთ, და ხეალ აღრიანად წავეალ აქედან.

— საით აპირებ წასვლას?—დაეკითხა მოხუცი.

— დედასთან,—წარმოსთქვა ფრანეკმა:—მოვიყვან სახლში დედასა და პატარა და-ძმებს. დროს დაკარგვა არ ივარგებს. სახლი დაიქცევა, თუ დროზე არ მივეპატრონეთ. მუშაობის დროც არის. თქვენ თვითონაც კარგად მოგეხსენებათ, რომ მიწას მუშა ხელი უნდა.

მ. კლიმიაშვილი.

[Faint, illegible text visible through the paper, likely bleed-through from the reverse side.]

წიგნის ფურცლის აშგავი.

არიკოს „სამფლობელოში,“ ე. ი. იმის საბავშვო ოთახში დიდი ხმაურობა და მხიარულება იყო. იატაკზე მობნეული სათამაშოები კარგ გუნებაზე იყვნენ და რაც შეეძლოთ ცდილობდნენ მარიკოს სიამოვნებას.

ბზრიალა ისე სასაცილოდ ბზრიალებდა, რომ წამ-და-უწყუმ ეჯახებოდა ხან ერთ, ხან მეორე სათამაშოს და ყოველის მზრიდან ისმოდა იმათი ყვირილი: „ურდელი,“ „საძაგელი“ და სხ., მაგრამ ბზრიალა არაფერს ყურადღებას არ აქცევდა, განაგრძობდა თავის საქმეს და თანაც თავის გამოთქმულ ლექსს დალილინებდა:

„ბზრიალა ბზუის, ეღარუნებს, ხტის, ხტის, ტრიალ-ბზრიალებს, ხმაურ-ბაკუნობს; ტაკ-ტაკით გან-გან ვარბის და ვარბის, უცებ ეცემა!..“

უკანასკნელი სიტყვის წარმოთქმა და ყველას გულის გასახარებლად ბზრიალას ძირს დაცემა ერთი იყო. „აღგა—ბიჭი“ სისაცილო რხევით, როგორც შეჭყერის ზრდილობიან

სათამაშოს, ეკითხებოდა თავის მეზობელ სატკაცუნას, ~~მაგრამ~~ არ გაწუხებო. გემი ქშინაა, ბურთი ხტუნაობდა; ერთი სიტყვით—ყველა ცდილობდა დამტკიცებინა მარიკოსთვის, მამა კარგად მოიქცა, რომ ჩვენ გვიყიდაო.

მარტოა ძიას ნაჩუქარი წიგნი იღვა წყნარად მაგიდაზე და არაერთიარ მონაწილეობას არ იღებდა საზოგადო მხიარულებაში. მარიკომ მიიჩნინა, გადაშალა წიგნი და ჰკითხა:

— აბა, ჩემო საყვარელო, შენ რაღას მეთყვი, რით გაპართობ?

წიგნის ფურცელმა, რომელსაც მარიკო დასცქეროდა, მიუგო:

— ცელქობა არ შემიძლია და არც მიმაჩნია სასიამოვნოდ. მეც შემიძლია გაგამხიარულო, მხოლოდ იმგვარად არა, როგორც შენი სათამაშოები გალხენენ. თუ გსურს, ვიამბობ ჩემი ცხოვრების ამბავს: ბევრი რამ გადამხედია თავს.

— ოჰ, არ მიყვარს ეს დარბაისლოური საუბარი,—დაიქმუხენა სატკაცუნა.

სატკაცუნა ყველას სულელსა და თავცარიელს ეძახდა.

მაგრამ მარიკომ დაუტატანა მას, მხიარულად შემოჰკრა ტაში და შეჰყვირა:

— მიაშბე, მიაშბე! დიდი სიამოვნებით მოვისმენ შენ თავგადასაყვალს.

— ახლა მე ჰკვიანი, კარგი, სასარგებლო წიგნის ფურცელი ვარ,—დაიწყა წიგნის ფურცელმა,—მაგრამ, სანამ ამნაირი ვაგზდებოდი, ბევრი უბედურება დამატყდა თავს, ბევრი რამ გამოვცადე ჩემ სიცოცხლეში. არც ისე ადვილი იყო ჩემთვის ქუქყიდან ფუფუნებაში გადასკუბება.

— ფუი! ამისთანა ლაპარაკი იმას შეუძლია, ვანც თავის თავს პატივს არა სცემს!—სთქვა სატკაცუნამ.

სატკაცუნა ამყობდა, რომ იმ ქალღმრთელზე, რომლისაგანაც იყო გაკეთებული, ვილაც დიდებული გენერლის დღიური ეწერა.

— მხოლოდ ბრიყვებს სცხვენიათ თავიანთ წინაპრებსა და ამჟამად მიუგო წიგნის ფურცელმა. — მე ბევრი უბედურება გამომიძღვია და ვამაყობ ამით.

ფურცელმა თავმოწონედ მიმოიხედა ირგვლივ და განაგრძო:

— დიად, ოდესღაც კუქყიანი მწვარი გახლდით და ორმოში ნაგავსა და ხარახურაში ვერ იშას-კი ვერ ვიტყვი, რომ სასიამოვნო ყოფილიყოს ჩემთვის იქ გდება.

— რასაკვირველია, — ჩაურთო სიტყვა ბზრიალამ.

— საბედნიეროდ დიდხანს არ დაერჩენილვარ იქ. ერთხელ მოადგა ორმოს დაგლეჯილ ტანისამოსიანი ბიჭი; ხელში რკინის ჩანგლიანი ჯოხი ეჭირა. დიდხანს ურევდა ნაგავს; ამ ჩანგლით დაეძებდა ყველაფერს, რაც საჭირო იყო მისთვის: შჩერებს, ლურსმნებს, გატეხილ ნაღებს, დაგლეჯილ ფეხსაცმელებს, ძვლებს და სხვ.

„მე ხომ არ მეძებს, მეთქი,“ — გავიფიქრე. ამ დროს უცებ მტაცა ხელი, ამომათრია ორმოდან და ტომარაში ჩამიძახა. მეორე დღეს ქალაქის ქარხანაში ამოვყავი თავი.

იქ ერთ დიდ ოთახში ყუთებთან იდგნენ მუშა დედაკაცები და არჩევდნენ სხვა-და-სხვა ხარისხის შჩერებს. საშინელი მტვერი იდგა! მუშა დედაკაცებს მოსახვევით იეხვიათ ცხვირპირი. წარბები და წამწამები-კი გათეთრებული ჰქონდათ მტერისაგან.

— საწყლები! — დაიქშინა გეჰმა: — სჩანს იაფად არ უჯდებათ ლუკმა პურის შოვნა.

— ყუთ ბი-კი, — განაგრძო წიგნის ფურცელმა, — დაყოფილია რამდენიმე ნაწილად. ყოველ ჩვარს მუშა დედაკაცები ათვალისწინებენ, რა ღირსებისა არის, და აწყობენ სხვა-და-სხვა განყოფილებაში.

იქვე გვერდით მეორე ოთახია, სადაც შჩერებს აქუსმაკებენ და სჭრიან. აცლიან თუ შეჭყვა სალილე, ლილები, დუგმები.

— სიტყვას ბანზე ნუ აგღაბ! — შეჭყვირა ბზრიალამ. — ის გვიამბე, შენ რა დაგეჰართია.

— ჩემი ფიქრით, რაც გვიამბეთ, ყველაფერი საქართველო იყო, — საყვედურით წარმოსთქვა წიგნის ფურცელმა, — თუ არა გსურთ მოისმინოთ, დავაწმენდი.

— გვიამბე, გვიამბე! ძალიან საგულისხმო ამბავია, — შეჰყვირა მარიკომ.

— გვითხარი შენი ამბავი, — მხარი მისცეს მარიკოს სათამაშოებმაც.

— უკაცრავად ვარ, გენაცვალე; შვებამ ის-კი არ გითქვამს, თუ როგორ სჭრიან შვრებს, — უთხრა მარიკომ.

— დიდის სიამოვნებით ავიხსნით. შვრების დასაჭრელად გამართულია მაგიდები. ამ მაგიდებს დანები აქვს შუაზე გამაგრებული, და ამ დანების საშვალეებით მუშა დედაკაცები სჭრიან შვრებს. დიდ ქარხნებში-კი ამისათვის მანქანას ხმარობენ, რომელსაც შვრის **შვრელი ჰქვია** ამ მანქანის ბორბალზე გამაგრებულია შვარის შვრელი დანები. დაჭრილ

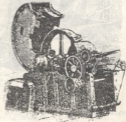
შვრებს, ყველას, — განაგრძო თავის ამბავი ფურცელმა, — ჰყრიან დიდ მანქანაში. დიდ მანქანას-კი შიგნით კბილებიანი ბორბალი აქვს მომართული; ძირს გაკეთებული აქვს საცერი ღ მალლა — მილი. ამ მანქანაში შვრები მშვენივრად იბერტყება; რაც ნავაფი აქვს, საცერში იტრება და მტვერი-კი მილის საშვალეებით მალლა ჰაერში აღის. ამ **მტვრის საბერტყე** მანქანას **მგელ-მანქანა** ჰქვი-

შვრის შვრელი.

ან, რადგანაც შიგნით ჩასმული კბილები მგლის კბილებს ემზგავსება. მერმე კირ-ნარევი ცხელი წყლის აბანოში რამოდენიმეჯერ გვაბანავენს, ბოლოს სუფთა წყალში გავავალეს.

— ეჰ, სწანს ცხოვრების ვაფლა მინდორში ვაფლას არა ჰგავს! — შენიშნა ბზრიალამ,

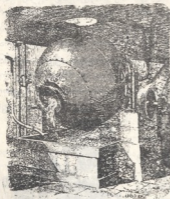
მგელ-მანქანა

— თუ შემაწყვეტინებთ, ლაპარაკს თავს დაგვიყვანებდა წიგნის ფურცელი.

— არა, განაგრძე, განაგრძე! — შესძახა ყველამ. მარიკომ კი ისეთი რისხვით დაუყვირა ბზრილას, რომ იმან, შეშინებულმა, ბოდიში მოიხატა, ხმა ჩაიკმინდა და პირობა დადვა, მეტს აღარ გაგაწყვეტინებ ამბავსო.

— ეს მხოლოდ დასაწყისი იყო ჩვენი ტანჯვა-წვალები-სა!.. ჩქარა ისევ ჩავყარეს ცხელ წყალში, ისევ დატრიალდა საშინელი კბილებიანი ბორბალი. დატრიალდა ისე სწრაფად, და ისე მოხერხებულად დაგვიწყო ჩეჩვა, რომ სულის მობრუნებაც კი ვერ მოვასწარიტ, და ყველა ცალ-ცალკე ძაფებად და მერვე ბუსუსებად დავიწიწეთ. რაც მეტს ტრიალებდა მანქანა, უფრო და უფრო გვჩქნდა და გვწიწდა. — ბოლოს ბუსუსების გარჩევაც შეუძლებელი-ლა გახდა და მჩვრები მოსქო ფაფად გადავიქციტ. ის მანქანა, რომელმაც ჩვენ ფაფად გადაგვაქცია, არის მჩვრის მხარშავი ქვაბი. ფაფას შემდეგ წყალი მოუმატეს და

მჩვრის მხარშავი ქვაბი

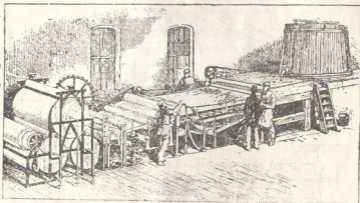
სიმძიმისათვის უმატებენ ცოტა ცარცს, თაბაშირს და თეთრ

რძეს დაემზგავსა. ამ ფაფის მზგავს ნივთიერებას, თუ თეთრი ქალღლის გაკეთება უნდატ, ურევენ ერთგვარ მწვავ ნივთიერებას, რომელსაც ქლორი ჰქვიან, და ათეთრებენ. თუ ლამაზი, ფერადი ქალღლის გამოყვანა სურტ, იმნაირის, როგორც დეილამ აჩუქა მარიკოს საშობაოდ, მაშინ ფაფას ვარღის ფერს, ან მწვანე საღებავს ურევენ. შემდეგ

თიხას. ესენი რომ არ ერიოს ქალაღდს, მელანი გაღონა და გაღღენთავდა, როგორც საშრობ ქალაღდს.

როცა ფაფის მაგვარი ნივთიერება შოაშადღს, გადაასღს მეორე ქვაბში და იქიდან ლულით მიუშვეს სწორ ფიცარზე, რომელსაც ირგვლივ ღვედი ჰქონდა შემოქერილი, რომ გადაღმა არ გადასხმულიყო ნივთიერება. ნივთიერება ფიცარზე თხელ ფენად იშლებოდა და ჰაერზე მაგრდებოდა.

გასაშრობად და გასასწორებლად გაშლილ ნივთიერებას მძიმე, სწორე, გახურებულ სპილენძის ქახრაცში ატარებდნენ, რომელიც უთოსავით აუთოებდა. იქიდან გამოდიოდა გრძელი, თეთრი ქალაღდი, რომელსაც ბოლო არ უჩანდა.

ქალაღდის მაღებელი მანქანა

ახლა ნივთიერება ნამღვილ ქალაღდად გადაიქცა. საქირო იყო მხოლოდ დაქრა და დატყეპნვა. ქალაღდი სქელი, უსწორ-მასწორო, ან წმინდა, გამქვირვალე იყო. სქელი ქალაღდის დასატყეპნად კარტონის ფურცლებს უქერენ: თუ წმინდა და გამქვირვალე უნდათ—ლითონის ფურცლებს.

აღეთ ქალაღდის ფურცელი და გასქვრიტეთ სანსკრეტულში
ში; ერთ ადგილას გამქვირვალე საბეა გამოყვანილი, რომელ-
საც წყლის ნიშანი ეწოდება.

ეს ნიშნავს, რომ ამ ადგილას უფრო მოუქვრიათ დასა-
ტკეპნი ქახრაკი, რომ ქალაღდი უფრო გათხეღებულაყო.

ქალაღდი არის სხვა-და-სხვა ხარისხისა. სამოცნაირი ქა-
ღაღდი კეთდება. ქალაღდს სხვა-და-სხვა ნივთიერებისაგან აკე-
თებენ.—ბალახისაგან, ხის ქერქისაგან; ჩაღისაგან; ბურბუშე-
ღასაგან, ხავსისაგან, ნახებრხისაგან და სხვა.

ჩაღისაგან და ხის ნახებრხისაგან ვაკეთებული ქალაღდი
არაფრად არ ვარვა: არ არის მკიღრო და ტყდება. ამისთა-
ნა ქალაღდს უფრო ვაზეთისათვის ხმარობენ.

აი, ეს არის მთელი ჩემი აზვაი.

ყვეღანი აღტაცებულნი იყვნენ.

—ნება მომეცი მხოღოდ ერთი რამ გათხოვა, საყვარე-
ღო წიგნის ფურცეღო,—უთხრა მარკომ.—გვიამბე, როღდის
დაიწყეს ქალაღდის კეთება.

—ღიღი სიამოვნებით ავასრულეღბღი შენ თხოვნას,—
მიუგო წიგნის ფურცეღმა,—მავრამ სამწუხაროდ ჩემი კოღნა
ასე შორს არ მიღდის. მიმართე თვითონ წიგნს; იქნება იმან
იკოღდეს.

—ღიღი სიამოვნებით,—სთქვა წიგნმა, რადგანაც მოს-
წყინღა უსაკმოღ გღება.

—ქალაღდის კეთება ღიღი ხანია დაიწყეს. პირვეღად
გაკეთება ისწავღეს ჩინეღებმა; მავრამ იმაღი ქალაღდი კული
იყო, რადგანაც ტიღოს მწერებისაგან კი არ აკეთებღდნენ,
არამედ ლაჟანისაგან.

ჩინეღებისაგან ქალაღდის კეთება ისწავღეს იმათმა მე-
ზობღებმა იაპონეღებმა. შემღდგ ქალაღდის კეთების ხეღოვ-
ნება ვაღაღიღა არაბეთში. რამღენიღმე ხნის შემღდგ ქალაღდის

საკეთებელი ქარხნები მოაწყეს აფრიკაში და ესპანიაში. შემდეგ საფრანგეთში, იტალიაში და გერმანიაში. მე-XIV საუკუნეში ქალაქის ხმარება შემოიღეს რუსეთშიაც. მაგრამ პეტრე დიდის მეფობამდის არ იცოდნენ ზეირიანი ქალაქის კეთება. შემდეგ-კი საქმე კარგად წავიდა და ახლა რუსეთში უზარმაზარი ქარხნებია და მრავალი მილიონი ფუთი ქალაქი მზადდება.

6.

უზარბიტი ანატოლიდან ალეჟული ფაქტები

(გაგრძელება).

ოგორკ. ვთქვით, გარეგანი შესახე-
დაობით, საცურავი ფრთა ერთ მთელს
წარმოადგენს. ეს გარდაქმნის წყა-
ლობით მოხდა: ცხოველი ცურვის დროს წინა ფეხებს ნავის
ნიჩბებსავეთ ხმარობდა, ამიტომ ისინი სახსრებში მოძრაობას
მოკლებული იყვნენ: ამის გამო სხვა-და-სხვა ნაწილები საცუ-
რავი ფრთისა ერთმანეთს შეეზარდნენ. ესევე მოუვიდა თი-
თებსაც.

ალბად ბევრს თქვენგანს დაებადება კითხვა, სადღაა უკა-
ნა ფეხები: ნუ თუ იმათი კვალიც-კი აღარ შერჩა ვეშაპსო?

ვეშაპების უმრავლესობას მართლა კვალიც-კი არ შერ-
ჩენია წინაპართა უკანა ფეხებისა. მაგრამ არის ერთი ჯიში
ამ ცხოველის, გრენლანდიის ვეშაპი, რომელსაც უკანა ფეხე-
ბის ნაშთი ჯერ კიდევ მოეპოვება. ამ ვეშაპების სხეულის
უკანა ნაწილში, ხორცში, თქვენ შეხედვებით პატარა ძვლებს,
რომელნიც სრულიად დამალულნი და სხეულის სხვა ძვლები-
საგან განცალკევებულნი არიან; ამ ძვალში ადვილად გასარ-

ჩვეია ბარძაყი და სხვა ორი ძვალი ძუძოსან ცხოველებშია.
 ცხოველებშია.

არის ერთი ცხოველი, სელაპი, (ზღვის ძაღლი) რომელსაც ფეხები საცურავე ფრთებად გადაქცევიდა. ამ ცხოველის წინა საცურავე ფრთების შინაგანი აგებულება ძლიერა ჰგავს ხელს. გარეგნულადაც ჩვენ ის მოგვაგონებს ტყავით შეერთებულ თითებს, ბატის თითების მზგავსად; ამ ცხოველს თითებზე ბრქვალეები ასხია. ეს ცხოველი ზღვაში ცხოვრობს, მაგრამ ხშირად ხმელეთზედაც გამოდის, სიარულიც შეუძლია, რომლის დროს იმას შველის წინა საცურავე ფრთები; ეს ფრთები ვეშაპის ფრთებსავედ მოძრაობას მოკლებულნი არ არიან.

სელაპი.

ამ ზღვის ძაღლს კუდთან უნეითარდება საცურავე ფრთის მზგავსი იარაღი; გვერდებზედაც აქვს საცურავე იარაღები. გვერდების საცურავე ფრთის ძელები რომ კარგად გავშინჯოთ, დავინახავთ, რომ ეს უკანა ფეხების ნაშთებია, და თუ მხედველობაში მივიღებთ, რომ ზოგი ჯიში ამ ცხოველებისა, მაგალითად ზღვის სპილო, იმათ შემწეობით კიდევაც დადის, მაშინ დაბეჯითებით შეგვიძლიან ვთქვათ, რომ ეს საცურავე ფრთები გარდაქმნილი უკანა ფეხებია.

ახლა ვიკითხოთ — რა უფრო იქნება ქკუასთან ახლო: ის, რომ ვსთქვათ, ვეშაპი და ზღვის ძაღლი თავიდან იყვნენ გაჩენილნი წყლის ცხოველებად, როგორც წინად ამტკიცებდნენ, — თუ ისა, რომ ისინი წარმოსდგებიან ხმელეთის ცხოველებისაგან, რომელნიც თან-და-თან შეეგუნენ წყალში ცხოვრებას და ახალი ცხოვრების მრზხედვით გამოეცვალათ სხეულის აგებულება? ჩემი აზრით, ეკვი არაა, მეორე მოსაზრება უფრო ქკუასთან ახლოა.

აი ეს არის სურათი ერთი წყლის ფრინველისა; ამ ფრინ-

ველს პინგვინი ჰქვია; მისი სხეული წყალში ცურვისას მოგვარებული. იმ ადგილას, სადაც ხმელეთის ფრინველებს ფრთები აბია, ამ ფრინველს მოკლე, ბრტყელი, ნიჩბების მზგავსი იარაღი აქვს. ეს იარაღი სიპატარაეის გამო ფრენისა-

პინგვინები.

თვის ყოვლად გამოუსადეგარია. მის შემწეობით ეს ფრინველი მშვენიერად მოძრაობს წყლის სიღრმეში; ფეხის თითები ამ ფრინველს აბკით აქვს შეერთებული, როგორც სხვა მცურავ ფრინველთ; ბატს, რხეს და სხვას. პინგვინის საცურაო ფრთის შინაგანი აგებულება რომ გავზინჯოთ, ჩვენ დაეინახავთ, რომ მას საცურავ ფრთაში ძვლები იმდენივე აქვს, რამდენიც ფრინველებს ფრთაში აქვთ, და ეს ძვლები დალაგებულია სწორედ ისე, როგორც ფრინველის ფრთაში.

ფრთაში ჩვენა ვხედავთ ნხარის ძვალს, იდაყვის ორ ძვალს; შემდეგ ორ პატარა ძვალს, სამს ერთპანეთზე შეზრდილ, თითების ზემოდ მდებარე ძვალს და სამ თითს.

პინგვინის საცურავ ფრთაში ჩვენ ვპოულობთ სწორედ

იმას, რაც აგრე დამახასიათებელია ფრინველთა ფრთისათვის სახელდობრ, ყველა ფრინველებს თითების ზემოდ მდებარე ძვლები შეზრდილები აქვთ: გარდა აპისა ფრინველებს სამი თითი აქვთ, სხვა ხერხეულიან ცხოველებს-კი, გარდა თევზებისა, ხუთ-ხუთი თითი აპია.

(ზევით) გარეული ფრინველისა და პინგვინის (ქვევით) ფრთის ძვლები.

შევიდაროთ ერთმანეთს პინგვინისა და სხვა რომელიმე ფრინველის ფრთების ძვლები: ადვილი შესაჩნევია, რომ პინგვინის ძვლები უფრო ფართე და ბრტყელია. ეს ძალიან სასარგებლოა პინგვინისთვის, რადგან ძვლების ასეთი ფორმა საცურავე ფრთას ნიჩაბს აძგავსებს, რაც ფრინველს ცურვას უადვილებს.

ამგვარი აგებულება პინგვინის ფრთისა იმით შეიძლება აეხსნათ, რომ ის შეცვლილი ფრთაა ჩვეულებრივი ფრინველის, ანუ სხვანაირად როჲა ვსთქვათ, პინგვინი წარმოსდგება იმისთანა ფრინველისაგან, რომელსაც ფრენა შეეძლო. პინგვინის წინაპარი რაიმე მიზეზის გამო თან-და-თან შეეჩვია წყალში ცხოვრებას, შეეგუა მას. მისმა ფრთამ დაჰკარგა ფრენის უნარი, სპეციფიკად ცურვაში გამოიწვრთნა.

თუ ამგვარ შეხედულებას მივიღებთ პინგვინის წარმოშობის შესახებ, მაშინ ადვილი ასახსნელი იქნება, რათ აქვს მის ფრთას ასეთი რთული შინაგანი აგებულება მაშინ, როდესაც ეს სრულებით საჭირო არაა ფრინველისათვის. წინააღმდეგ შემთხვევაში ჩვენთვის ეს ფაქტი გაუგებარი დარჩება.

ვეშაპისა და პინგვინის საცურავე ფრთები ერთს დასაყრდენად დასაყრდენად
ვე დანიშნულებას ემსახურებიან, მაგრამ შინაგანი აგებულება
იმათი სხვა-და-სხვაა.

არიან სხვა ცხოველებიც, რომელთაც წინა ფეხები სა-
ცურავე ფრთებად აქვთ გადაქცეული, მაგალითად—არის კუს
ერთი ჯიშის, რომელსაც ეწოდება ზღვის კუ. ეს ცხოველი მუ-
დამ წყალში ცხოვრობს და იმისი ფეხებიც შესაფერადაა შე-
ცვლილი: ბტყელი და განუყოფელია; ცხოველი იმათ ცურვის

დროს ნიჩბებსავეთ ხმარობს.
ამნაირად ვეშაპის და ზღვის
ძაღლის საცურავე ფრთები
არის რძით-მკვებავი ცხოვე-
ლისწინა ფეხები; საცურავე
ფრთა პინგვინისა—ფრინვე-
ლის ფრთაა; ზღვის კუს სა-
ცურავე ფრთები-კი—ქვეწა-
რმავალთა ფეხებია.

3 უ.

არის მეცნიერება, რომელსაც ანატომია ჰქვიათ. ან-
ტომიის საგანს შეადგენს ორგანიზმთა აგებულების შესწავ-
ლა. ამ მეცნიერებას აქვს ცალკე განყოფილება—შედა-
რებითი ანატომია. შედარებითი ანატომია ადარებს ერთ-
მანეთს ხოლმე სხეულების აგებულებას სხვა-და-სხვა ჯიშის
ცხოველებს და ამგვარ შედარებიდან შესაფერი დასკვნა
გამოჰყავს. ეს ნაწილი ანატომიისა, ადარებს რა ერთმანეთს
სხვა-და-სხვა ცხოველთა სხეულის ნაწილებს, იმ დასკვნა-
მდე მიდის, რომ ბევრი მათი ორგანო ერთმანეთს წა-
აგავს. შედარებითი ანატომია ასეთ ნაწილებს სხეუ-
ლისას ჰომოლოგიურს უწოდებს, ესე იგი,—ჰომოლოგიური
ორგანოები ჰქვიათ ისეთ ორგანოებს სხეულისას, რომელნიც
თავისი აგებულებით ან ერთნაირნი არიან, ან ერთმანეთსა
ჰგვანან. ორგანიზმებს აქვს ორგანოები, რომელნიც ერთას

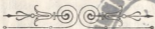

და იმავე დანიშნულებას ემსახურებიან. ისეთ ორგანოებს სხეულისას, რომელნიც ერთსა და იმავე როლს ასრულებენ ორგანიზმის ცხოვრებაში, ჰქვიან ჰომოლოგიური ნაწილები სხეულთა.

ხშირად სხეულთა ჰომოლოგიური ნაწილები ანალოგიურიცაა, ესე იგი—ერთნაირი აგებულების მქონე ნაწილები სხეულისა ერთსა და იმავე დანიშნულებას ემსახურება და პირიქით. მაგალითად—დათვის უკანა ფეხები და კაცის ფეხები ერთნაირადაა აგებული და იმავე დროს ერთი დანიშნულება აქვთ: იმათი შემწეობით ისინი (დათვი და ადამიანი) დადიან. მაგრამ ხშირად მოხდება, რომ ერთნაირად აგებული ორგანოები სხეულებისა სხვა-და-სხვა როლს ასრულებენ; მაგალითად ვეშაპის საცურავე ფრთებს, დათვის წინა ფეხებს, ლამურას ფრთებს და ადამიანის ხელებს ერთნაირი აგებულება აქვს, ესე იგი ჰომოლოგიურია, მაგრამ სხვა-და-სხვა დანიშნულებას ემსახურება: ადამიანი ხელის შემწეობით იჭერს სხვა-და-სხვა საგნებს, საწერსა და სხვა; დათვი წინა ფეხების საშუალებით დადის, ლამურა—ფრინავს, ვეშაპი—ცურავს, და აი სწორედ ამ სხვა-და-სხვა გვარი მოქმედების ბრალია, რომ დასახელებული ორგანოები განიზღვევიან ერთმანეთისაგან: ზოგი იმათგანი დაგრძელებულია, ზოგი-კი ძალზე მოკლე და ბრტყელი, მაგალითად—ვეშაპის და სელაპის საცურავე ფრთები, და სხვა.

გ. ანთელიძე.

(შემდეგი იქნება).

გასართობი

შ ა რ ა ღ ა .

(წარმოდგენილი კ. მარტვილელისაგან).

ჰორველსა ორსა ისოსა
 აღებულს თარისაგანა,
 რომ მიუმატოთ გვარიცა
 უცხოელ კაცისაგანა:
 შობილის ქალაქ ოზურგეთს
 ქართველი დედისაგანა,
 მეცნიერებით განთქმულის,
 სომხების სიძველისაგანა, —
 მაშინ შეიდგენთ სახელსა
 მეფისას ქართველისაგანა,
 სათაყვანებელს ქართველთა,
 დაწყებულს რუსთველისაგანა.

მ-6 № 30 მოთავსებულ რედაქციის ალსნა:

რაც უნდა დაეცეს სულს დახსნების,
 დაიღობოს კადავცემის.

რედაქტორი ნინო ნაკშიძე. გამომც. თ. პ. ი. თუმანიშვილი

„ნაკადული“-ს რედაქციაში

დ 0

წერა-კითხვის სასოკადოების წიგნის მადასიაში იუიღება
შემდეგი წიგნები:

- 1) ტომის თავგადასავალი, — თბ. მარკ ტვენისა, თარგმ.
გრ. ყიფშიძისა, ფასი 50 კ.
- 2) რას გვიამბობს ოთახი, — თბ. აენარიუსისა, თარგმ.
გ. ჯაფარიძისა, ფასი 20 კ.
- 3) დასურათებული ასაწუობი ანბანი, — ფასი 1 მ. 20 კ.
- 4) სკრუჯი და მარლიე, — საშობაო მოთხრობა, ჩარლზ
დიკენსისა, თარგმანი ნინო ნაკაშიძისა, ფასი 25 კ.
- 5) დასურათებული საყმაწვილო მოთხრობები პ. ჯ. ან-
დერსენისა, ერ. სეტ. ტომპსონისა, გ. ინსაინისა
და რ. კიპლინგისა, ფასი 30 კ.
- 6) ბავშვობა და სიყრმე, — მოთხრობა ლევ ტოლსტო-
ნისა, თარგმ. ნინო ნაკაშიძისა, ფასი 60 კ.
- 7) ორი მხატვარი, — თარგმანი დ. ავალიანისა, ფასი 15 კ.
- 8) სამშობლო ბუნების სარკე, დასურათებული საყმა-
წვილო მოთხრობები, — ივანე ელიაშვილისა, ფასი. 30 კ.
- 9) შობა, მოთხრობა გურიის ცხოვრებიდან, — ნინო ნა-
კაშიძისა, ფასი 5 კ.
- 10) ახალგაზრდა მეფის სიზმარი და დევი — ეგოისტი,
ორი მოთხრობა ოსკარ უაილდისა, თარგმ. ივ.
მაკაეარიანისა, ფასი 5 კ.
- 11) დათო, — ირ. ევდოშვილისა, დიდების მამიებელი,
თარგმ ალ. შანშიაშვილისა, ფასი 5 კ.
- 12) მოთხრობები, — ლაგერლეფისა და სხვა უცხო მწერ-
ლებისა 5 კ.
- 13) იგავ-არაკნი, — 125 დასურათებული, ჰატარა მო-
თხრობა, ავტორის სურათით, ალ. მირიანაშვილი-
სა, ფასი 75 კ.

1913 წ. მიიღება ხელის მოწერა

დასუწავებულ საუბრეილო ჟურნალთა რედაქციის

„ნაკადული“-ზე

◀ წელიწადი მთავარი ▶

ჟურნალი გამოვა ჩვეულებრივი პროგრამით, საგანგებოდ არა-
ჩვეულ სარედაქციო კომისიის ხელმძღვანელობით; მონაწილე
ობას ლებულობენ ჩვენი ცნობილი მწერლები & პედაგოგები.

წლიურად ხელის მომწერლებს მიეყვამთ:

24 წიგნი „ნაკადულისა“ **12** წიგნი „ნაკადულისა“
მცირე წლოვანთათვის. მოზრდილთათვის.

1913 წელს წლიური ხელის მომწერნი ორივე გამოცემისა სა-
ჩუქრად მიიღებენ ამერიკელ მწერალ ქალის მარიეტ ბიჩერ
სტოუს რომანს ზანგთა განთავისუფლების დროიდან, „ბი-
ძია თომას ქობი“-ს სრულ თარგმანს. წიგნში იქნება 80-ზე
მეტე სურათი და ჩართული იქნება ავტორის სურათი და
ბიოგრაფია.

თარგმანის რედაქცია და ინგლისურ დედანთან შედარება იქი-
სრა ილია ნაკაშიძემ.

ფასი ჟურნალისა: წლიურად ორივე გამოცემა—5 მ. ნა-
ბევარ წლით—3 მან., ცალკე-ცალკე მცირე წლოვანთათვის
24 წიგნი—3 მან., მოზრდილთათვის **12** წიგნი—3 მან.
ფულის შემოტანა შეიძლება ნაწილ-ნაწილადაც.

ხელის მოწერა შეიძლება

ტფილისში—„ნაკადულის“ რედაქცია ქადაგვიანის სახ.
გალაფიან, მრ. № 8. Редакция „Накадули“, Головинский
пр., № 8, და წერა-კითხვის საზოგადოებას წიგნის მდარსაში, სასა-
ხდის ქუჩა. ქუთაისში—ისიძორე კვატარაძესთან, შ. ვაუხიშვი-
ლთან და თ. შთავრიშვილთან. სამტრედიისში—ივანე კლადკოფ-
თან და ვლ. ნაცვალძესთან. ფოთში—თეოდოძე კანდელაკთან.
ბათომში—კნ. სოფიო ნაკაშიძესთან, ტროფიმ ინასარაძესთან და
ანასტასია დომინაძესთან. ოზურგეთში & ლანჩხუთში—ლეო ი.
ნაკესთან. თელავში—კახო შატაშვილთან. ახალციხეში—კონ-
სტანტინე გვარამაძესთან. ბაქოში—ვასილ ახვლედიანთან, ნინო
ბედაშვილთან და ივანე ელიაშვილთან. გორში—ნინო დომურთან
და ქეთევან ჯავახიშვილთან. სოხუმში—კნ. მარიამ ანჩაბაძესთან.
ქიათურაში—ივანე გომედაურთან. ვანჯაში—ბ. ამბოქაძესთან.
ერევანში—კ. თაძარასთან. სიღნაღში—ნ. ახმეტელაშვილთან.
ყარსში—ივ. საათაშვილთან. აღექსანდროპოლში—ს. შატბე-
რაშვილთან, როსტოვში—მ. კლიმაშვილთან.

რედაქტორი ნინო ნაკაშიძე.